Lei 30.—

POEZII, PROZĂ, SCRISORI • ION PĂUN-PINCIO

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

ION PĂUN-PINCIO

POEZII, PROZĂ, SCRISORI

EDITURA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ
A UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

POEZII, PROZĂ, SCRISORI

Această carte s'a tipărit în luna Iunie 1950, pe hârtie tipar format 1/32-70×100, într'un tiraj de 20.350 exemplare, la Atelierele Grafice Nr. 1, Bucureşti.

Nr. 2653
Clasificarea zecimală: 8 R—1

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI

ION PĂUN-PINCIO

Prof. I. Lizeca
1950, Brăila.

POEZII, PROZĂ, SCRISORI

Cu un studiu introductiv de
ION VITNER

EDITURA PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ
A UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

ION PĂUN-PINCIO

ION PĂUN-PINCIO

Nu poţi studia curentul „Contemporanului", cel mai larg, mai bogat şi unitar curent literar la sfârşitul secolului XIX şi începutul celui de al XX-lea, isvorât din lupta clasei muncitoare din această epocă, fără să te opreşti cu atenţie asupra operei lui Ion Păun-Pincio, unul din deschizătorii de drum ai bogatei lirici de revoltă şi critică socială, a acestui curent.

Istoria literară burgheză nu s'a preocupat de opera lui, şi faptul nu este de mirare, pentrucă poetul a comis sacrilegiul de a denunţa viaţa mizeră a oamenilor simpli în societatea dominată de burghezia şi moşierimea românească. În plus, Pincio a comis „greşala" şi mai de neiertat de către burghezie de a se alătura mişcării muncitoreşti şi de a-i fi credincios până la moarte.

Iată două lucruri care au făcut ca pentru interpreţii şi istoricii literari ai claselor exploatatoare, opera lui Pincio să fie sortită ignorării şi tăcerii celei mai desăvârşite.

Nu este greu de a desgropa astăzi personalitatea sa poetică, pentrucă poezia lui este prezentă în toată puternica ei sensibilitate şi evocarea suferinţelor poetului şi a poporului său este astăzi tot atât de grăitoare ca şi în urmă cu mai bine de cinci decenii. Personalitatea lui umană s'a resimţit însă puternic de curgerea vremii şi de tăcerea îngrămădită în juru-i de istoriografia burgheză. Tre-

buie astăzi făcut un adevărat efort de cercetare pentru a reconstitui figura omului Pincio. Întocmai ca în jurul poeților „blestemați", în jurul lui Pincio s'a făcut cu timpul un gol și mărturiile puține care ne-au rămas conturează în mod insuficient liniile personalității sale.

Avem în fața noastră un portret unic, răspândit în cele câteva publicații care s'au ocupat un timp de poetul Pincio. O față o-vală în jurul a doi ochi înfundați în orbite, visători, privind de-parte, dincolo de realitatea imediată, într'un viitor pe care-l dorea mai bun, pentru el și pentru oamenii muncii, dar a cărui reprezen-tare concretă, poetul nu a avut-o.

Mustățile lăsate în jos întâlnesc barba scurtă care încadrează ovalul figurii. O față îngândurată, concentrând în privirea blândă a ochilor marea dragoste de oameni a poetului, dar și adânca su-ferință a unei existențe mizere.

Academicianul Barbu Lăzăreanu într'o serie de articole publicate în „Adevărul literar" ne face atenți asupra depărtării care există între omul real și portretul acesta care ni-l prelungește până'n zilele noastre:

„Când e să i se facă portretul pentru suplimentul beletristic al „Lumii Noi" din Boboteaza anului 1895, se caută pretutindeni o fotografie a lui Păun și în sfârșit se găsește una din care pas' de deosebește vreo trăsătură! Tânărul, pe atunci prea tânărul, încă dibuitor al desenului, mai târziu admirabilul pictor S. Sa-nielevici, este însărcinat să reconstituie în grabă figura lui Păun. Din ce? După vechiul carton fotografic pe trei sferturi șters și dintr'o schiță luată depe chipul desfigurat de teribile dureri, al lui Pincio.

Și astfel dintr'o figură — despre care toată lumea ce-l cunos-cuse pe poet, zicea că era însăș blajinătatea (un frizer din gru-parea lui Panaite Mușoiu și a „Povestei Vieții", Constantinescu-Brăila, îmi spunea că ori de câte ori îl tundea pe Păun, uita că-i

bărbier, i se părea că-i tunzător de oi, aşa îşi lăsa Pincio capul: ca un mieluşel în mâinile unui cioban) — ne-am trezit cu o faţă severă şi morocănoasă şi asta fără vreo putinţă de îndreptare". [1])

Timpul a şters într'atât urmele trecerii prin viaţă a lui Ion Păun, încât nici ultimul său lăcaş pământesc nu a putut rezista acestei teribile uitări a oamenilor. Îngropat, undeva, în cimitirul Bellu, lângă Valea Plângerii, mormântul său n'ar mai putea fi găsit decât cu deosebite eforturi de măsurătoare topografică şi deci cu multă aproximaţie în ceeace priveşte autenticitatea.

Într'un articol pe care Iosif Nădejde i-l închină în 1906 în „România Muncitoare", cu prilejul comemorării a 11 ani dela moartea sa, autorul articolului notează următoarele: „Astăzi Ion Păun e uitat. Puţini sunt aceia care-şi mai amintesc de dânsul. Pe mormântul lui neîngrijit bălăriile cresc cu nemiluita şi nici un semn distinctiv nu arată vizitatorilor de la Bellu că acolo au fost depuse rămăşiţele pământeşti ale nefericitului poet. Acum 3 ani la o şezătoare literară la care participam cu mai mulţi prieteni, printre care erau şi unii foşti prieteni ai lui Păun, unul din noi îşi aminteşte că e aniversarea morţii poetului. Intr'un singur gând ne ridicăm cu toţii, şapte sau opt inşi — şi luăm drumul spre Bellu. Era în spre zori: gerul destul de simţitor nu ne putea opri. Până am ajuns la cimitir începuse să se crape de ziuă. Deabia am putut decide pe gardian să ne lase să intrăm şi aceasta numai datorită unui cunoscut ziarist bucureştean. Intrând în cimitir, am apucat pe calea cea mai dinspre stânga, ne-am strecurat pe lângă uluci şi la o distanţă bunicică, ne-am oprit lângă mormântul lui Păun, la doi paşi de povârnişul care duce în Valea Plângerii. Investmântat în alb, mormântul avea un aer de o deosebită so-

---

1) „*Ion Păun*", de B. Lăzăreanu (în ciclul „*Opere şi vieţi nedreptăţite*") „Adevărul literar şi artistic" din 13 Mai 1923, anul IV Nr. 120.

lemnitate. La un capăt o scândură veche, umflată de apă, naltă de două palme, era toată podoaba. De jur împrejur morminte umile, scânduri căzute, cruci sfărâmate, o adevărată jale. In vale, departe, orașul dormea încă și în tăcerea profundă care stăpânea toată firea, sufletele noastre se perdeau în amintirea lui Păun. La plecare am plâns cu toții. Pe drum am pus la cale să organizăm o listă de subscripție printre cunoscuți și o serbare, din venitul cărora să punem cel puțin o piatră cu o inscripție pe mormânt... Dar lucrurile n'au mers mai departe căci lupta pentru trai a răzlețit pe inițiatori și i-a făcut să-și părăsească proectul făurit într'o clipă de duioasă amintire. Astăzi Păun nu numai că n'are o piatră pe mormânt, dar nici scândura nu mai există. O fi putrezit, sau o fi luat-o vreun calic s'o pună pe foc. Vara trecută zadarnic am căutat mormântul vreo două ceasuri, nu l-am mai putut distinge din celelalte". [1])

Pe măsură ce anii treceau figura poetului devenea tot mai ștearsă în gândurile și sufletele oamenilor. Academicianul Barbu Lăzăreanu evocă comemorarea unui sfert de veac dela moartea lui Ion Păun : „sfertul de veac dela moartea lui, comemorat într'o sală aproape pustie, la Dacia, în Ianuarie 1920. (Comemoratorul a vorbit atunci aproape în șoapte unui grup de vreo 10 oameni : atâția s'au fost adunat, ca în jurul unei mesuțe, unde avea să se recheme „sufletul" acelei cumsecădenii de om care era poetul Pincio)".

Fără îndoială că există o explicație lămuritoare a acestui fenomen. Pe măsură ce timpul trecea, exploatarea maselor muncitoare din țara noastră devenea tot mai aprigă, teroarea politică tot mai aspră și mai necruțătoare. Era nevoie în asemenea împrejurări — pe plan cultural — de versul avântat al poeților revoluționari, denunțând cu asprime aspectele vii ale nedreptății sociale, înfățișând în mod con-

---

1) *„Ion Păun"* de Iosif Nădejde în „România Muncitoare", 1906, anul I, seria II, No. 44.

cret mizeria maselor, redând în versuri fierbinți ura adâncă a oamenilor muncii împotriva exploatatorilor.

Unui asemenea țel poezia lui Ion Păun nu-i poate corespunde. Pincio este un sbuciumat în așteptarea realizării unui înalt ideal social, a cărui reprezentare nu-i era lămurită, pe care-l întrezărea numai și pe care nu a reușit, din această cauză, să-l transforme într'un suport solid al conștiinței lui șovăelnice, slabe. Dacă în viață el s'a alăturat luptei clasei muncitoare, în poezie Pincio nu a putut să treacă pragul care desparte revolta individuală împotriva nedreptății sociale, de îndemnul la revolta maselor împotriva acestei nedreptăți.

Astăzi, însă, când clasa muncitoare a țării noastre a cucerit puterea în stat și în fruntea tuturor oamenilor muncii, construește socialismul pe pământul Patriei noastre, lirica lui Ion Păun își recapătă deplina sa valoare. Ca poet care s'a ridicat împotriva exploatării burgheze și moșierești, fiind alături de viața trudită a oamenilor simpli, el face parte din patrimoniul progresist al culturii noastre. Clasa muncitoare victorioasă nu-i uită pe toți acei care au contribuit cu sinceritate la lupta ei. Și dacă aportul liric al lui Pincio a fost depășit în timp de alți poeți, el nu rămâne mai puțin un înaintaș al strălucitei falange de creatori care la sfârșitul veacului XIX și începutul veacului XX exprimă în versurile lor — sub influența luptelor purtate de clasa muncitoare a țării noastre — suferința maselor populare.

Contribuția lui Pincio la formarea și desvoltarea în mase a conștiinței nedreptății sociale existente în societatea burghezo-moșierească nu poate fi dată uitării și astăzi noi trebuie să-i redăm întreaga sa semnificație.

* * *

La 26 de ani, după o viață chinuită de mizerie, Pincio moare într'un pat de spital din cauza unei infecțiuni, căpătată printr'o anală neatenție.

Imaginea poetului, aşa cum ne-a fost dăruită de cei câţiva prieteni care au lăsat însemnări cu privire la Pincio, este aceea a unui ins covârşit de spectacolul nedreptăţii sociale, în aşa măsură încât nu găseşte forţa necesară de a da piept cu viaţa, de a se împotrivi prin luptă dârză exploatării. Atât cât poate aduna din desgustul său împotriva societăţii burgheze, el reuşeşte să schiţeze numai un gest de îndemn la luptă împotriva ororilor care-l înconjoară.

Poezia sa este o mărturie a faptului că neavând lămurite în conştiinţă legile de desvoltare ale societăţii, neavând o reprezentare justă a raportului de forţe sociale, în timpul său, şi mai ales neputând să vadă în proletariatul căruia i s'a alăturat cu entuziasm forţa în continuă ascensiune, forţa revoluţionară conducătoare a celor ce muncesc, Pincio nu a putut să alunge pesimismul său, creat şi adâncit de viaţa mizeră pe care a dus-o.

Desnădejdea lui nu se transformă o singură clipă în ură clocotitoare ; rămâne în stadiul de revoltă pasivă.

Dar opera sa este totuşi preţioasă pentru noi, prin faptul că în ea mocneşte întocmai ca într'un jăratec acea flacără a revoltei care va izbucni mai târziu în poezia lui Neculuţă şi A. Toma.

Pincio s'a născut la 17 August 1868 în târgul Mihăileni din judeţul Dorohoi, dintr'o familie de modestă condiţie socială. Tatăl său, Alexandru Păun, era subprefect, iar mama lui, Maria Cozmiţă, făcea parte dintr'o familie de intelectuali bucovineni. Dragostea pentru literatură după cum a mărturisit însuşi poetul, i-a fost insuflată de mama lui care era o bună cunoscătoare a literaturii germane şi prin care Pincio a cunoscut de timpuriu creaţiile clasicilor acestei literaturi.

Poetul are numai 12 ani, când tatăl său moare. Ion Păun evocă în imagini încărcate de o durere pătrunzătoare această dramă a copilăriei sale, în aducerile aminte concentrate în scene scurte, succedându-se cu repeziciune, din „În ruină".

Avem astfel redată imaginea casei părinteşti şi, în acelaş timp, condiția socială a familiei poetului. „O casă veche şi părăsită, o ruină, pe care creşte muşchiul. Zidurile, bătute de ploi şi înegrite de vreme, iar când trece vântul printre ferestrele sparte, parcă îşi aminteşte ceva şi plânge... O cunoşti? E casa voastră... Priveşte! In curte a crescut iarba naltă. Acolo, dealungul bălăriilor era odată zăplazul vechi şi înroşit de soare; sub streşinile sale late îşi făceau cuiburile urzicarii. Vremea l-a năruit, apoi l-ați pus pe foc, ții minte? Intr'o iarnă, erați în nevoie şi în bătătură niciun lemn... Pe atunci erai abia copil..."

Poetul evocă boala tatălui său: „La căpătâiul tatii veghem pe rând. In odaie o lumină slabă, aproape întuneric. O candelă arde într'un colț. Vorba lui e ostenită, domoală şi stinsă. Stau nemişcat şi mi-e frică parcă să mă gândesc, mă tem să nu-mi audă gândul și să-i turbur odihna. Ascult şi, în suflarea lui uşoară ca o pâlpâire înceată de flacăre ce moare, pare că mă desmiardă, atât de blând, atât de dulce, atât de molcom, că-mi vine să plâng — şi plâng în gând... S'aude doar picuratul unei lacrime, ce cade pe măsuța neagră de lângă pat".

Apoi agonia și moartea:

„In noaptea de pe urmă am stat până târziu, la căpătâiul tatii. Apoi m'a prins somnul şi am trecut în odaia de alături. Când m'am deşteptat, în casă era frig şi întuneric. Mă ridic şi paşii îmi răsună a gol pe scânduri şi parcă aud grăind.

Imi pare că un glas îmi strigă la urechi, mă asurzeşte şi că toată casa se clatină de zgomotul vorbei..."

Din pensia neîndestulătoare a mamei, poetul de mai târziu reuşeşte să termine liceul, pe care-l face la Pomârla, Botoşani şi Iaşi şi încearcă apoi să absolve cursurile de artă dramatică ale Conservatorului din Iaşi. Dar lipsurile materiale îl împiedică să-şi satisfacă dorința fierbinte de a se dărui scenei.

Pincio trebue să găsească acum o sursă de câştig pentru a-şi putea întreţine mama, o soră şi doi fraţi mai mici. Se deschide pentru poet — care încă de pe băncile liceului începuse să publice versuri la revistele epocii şi mai ales în acelea ale mişcării muncitoreşti — drumul calvarului său. Îl găsim pe la începutul anului 1892 diurnist la telegraf, în Bucureşti. Practică o meserie pentru care nu avea niciun fel de înclinaţie. O scrisoare a poetului din această epocă ne arată plastic starea lui sufletească : „Am intrat în telegraf şi atmosfera asta mă îneacă... Cel puţin deocamdată mediul acesta mă desgustă... In telegraf e ca şi la cazarmă... Şi prieteni şi poezie, toate au pierit... Nu văd înaintea ochilor decât mutre cu pretenţii, care te vor supus... Şi drept să-ţi spun, între ei mă simt ca un idiot. Nădăjduiesc însă, că — cu vremea o să-mi treacă şi năduşelile acestea — m'oi deprinde poate şi cu mizeriile telegrafiei...

Te rog să-mi scrii unde e H. Aşi vrea să-l rog să stăruie dânsul, ca să fiu permutat la Roman.

Aici fac câte şapte ore de serviciu, plus câte două nopţi mari pe lună, slujbă insuportabilă pentru hodorogita mea constituţie..."

Permutat la Brăila, este trimis în urma unui conflict cu un superior, în comuna Piua-Petrii, cu un salariu de mizerie. Bolnav şi înfometat, Pincio îşi înaintează demisia şi se duce câtva timp pentru a-şi îngriji sănătatea, la Brăila, unde se stabilise familia lui.

Este semnificativă pentru atitudinea poetului în faţa greutăţilor vieţii, cererea lui de demisie, înaintată printr'un prieten, direcţiunii generale a Poştelor din Bucureşti. Pincio scrie :

„Trebuia sau să mă lipsesc de o bucată de pâine, a cărei primă îmbucătură a fost cu mult mai amară decât mă aşteptam, sau să plec să-mi fac osânda... Şi am plecat. Că-mi era haina

ruptă pe la coate și că nu aveam un ban de cheltuială, îmi era jale și nu prea; dar nedreptatea ce mi s'a făcut, mi-a strâns inima de durere și desgust... In scurt... am luat odaie cu chirie, în care mi-e rușine să vă poftesc... E umedă, domnule director. și nu-i în ea niciun scaun... Un pat vârtos și atâta tot... Pentru mine însă e bun, trebue să fie bun... Acum mă dor oasele — poate unde dorm deocamdată fără foc în sobă — dar la leafă o să-mi cumpăr lemne și o să fie cald și bine..."

În fața exploatării, Pincio procedează cu lirism. Nu este în acest document niciun fel de poză căutată a mizeriei, pentru a stoarce lacrimi și a forța mâna sgârcită a superiorilor săi, pentru avantagii materiale. Pincio scriindu-și cererea de demisie uită obiectivul pe care și-l propusese și în loc să se revolte, face cu simplitate și naivitate o mărturisire lirică a mizerei lui condiții umane.

Il găsim curând la București, casier la berăria Gambrinus a lui Caragiale. Salariul este mai bun, dar nopțile albe pe care trebue să le facă îi șubrezesc și mai mult sănătatea și e silit să părăsească și acest post.

Trăește prost din colaborări la „Adevărul", „Evenimentul literar", „Arhiva Științifică și literară", „Literatură și știință" etc. *Participă la un concurs pentru un post de redactor la revista* „Viața" *a lui Vlahuță, dar este respins.*

În momentul când apare în 1894 „Lumea Nouă", organul partidului social-democrat, Pincio este angajat ca redactor și începe pentru el o existență mai bună și mai plină de stabilitate. Dar în Decembrie 1894 face un furuncul al buzei inferioare, care netratat se va deslănțui într'o infecție gravă, și-i va curma scurta, chinuita lui existență.

În ziua de 1 Ianuarie 1895, „Adevărul" publică următoarea notă, care arată dragostea cu care era înconjurat poetul de contemporanii lui :

„In momentul când scriem rândurile acestea, I. Păun, unul dintre cei mai gingaşi poeți ai noştri, e mort, — poate. De aproape 24 de ore, el e în agonie la spitalul Colțea.

Păun s'a infectat acum 6 zile, fără voie, ungându-se cu lanolină la un mic abces pe care-l avea la buză. Nu se ştie cum, abcesul a devenit enorm, s'a prefăcut în antrax şi apoi a apărut neiertătoarea meningită purulentă.

Poetul moare departe de ai lui, pe care nimeni nu-i cunoaşte. Cei mai intimi ştiu atât numai că are o mumă bătrână. Dar unde?

. . . .

Veşnic însetat după linişte, după o fericire intimă, nepretențioasă, moare între străini, în promiscuitatea şi indiferența dela spital. Natura lui blândă, delicată, sfioasă ar fi meritat o soartă mai bună".

În ziua de 3 Ianuarie poetul este înmormântat. O înmormântare simplă, muncitorească. Pe ultimul său drum poetul este însoțit de prietenii apropiați, Dobrogeanu-Gherea, A. Bacalbaşa, C. D. Anghel, C. Mille ş.a. şi de mulți, foarte mulți muncitori.

Dar tragicul existenței sale domină şi această ultimă prezență a lui Pincio printre cei vii. Înmormântarea decurge în condiții neobişnuite pe care iată cum le relatează reportajul apărut în „Lumea Nouă" din 4 Ianuarie 1895:

„Eri la orele 3 s'a făcut înmormântarea prietenului şi colaboratorului nostru I. Păun.

Incă de pe la orele 2 o mulțime de muncitori s'au adunat în localul Clubului din strada Doamnei şi la orele 3 au pornit cu drapelul în frunte la spitalul Colțea.

Aci staționa deja un foarte mare număr de prieteni şi admiratori de-ai talentatului nostru colaborator.

Conform dorinței exprimate de prietenul nostru, înmormântarea s'a făcut în chipul cel mai simplu şi fără forme religioase.

Dricul era tras de doi cai fără valtrapuri, coşciugul era acoperit cu o năframă roşie, iar deasupra dricului un uriaş pompon roşu, acoperit cu zăbranic negru.

Câţiva prieteni au depus coroane în semn de regret pentru moartea lui Păun.

La orele trei şi jumătate cortegiul a pornit spre cimitirul Bellu, străbătând strada Sfinţilor, Doamnei, Calea Victoriei, Rahovei, etc. Dricul era urmat de prieteni... apoi urma steagul Clubului Muncitor şi peste două sute de muncitori şi prieteni.

La orele patru şi jumătate cortegiul a ajuns la cimitirul Bellu. Aci coşciugul a fost luat pe braţe de lucrătorii ziarului şi de mai mulţi prieteni şi dus în camera mortuară a cimitirului.

Din cauza unei neglijenţe a dricarului, care nu vestise pe intendentul cimitirului că înmormântarea se va face eri, groapa nu fusese săpată, astfel că asistenţii au trebuit să aştepte până la orele 6 seara, când groparii au terminat cu săparea.

Deşi era un timp umed şi o ceaţă de nedescris, totuşi întreaga asistenţă a aşteptat până la sfârşitul ceremoniei.

Inainte de a se pune coşciugul în groapă, prietenul Al. Ionescu a rostit o scurtă cuvântare, în numele consiliului general al partidului, arătând meritele şi devotamentul cu care Păun a luptat pentru izbânda ideilor sociale.

Tânărul P. Zosîn a recitat apoi o frumoasă poezie dedicată lui Păun.

La orele 6 şi jumătate numeroasa asistenţă a părăsit cimitirul adânc impresionată de pierderea tânărului nostru prieten.

Din cauza întunericului, în fruntea asistenţei mergea un gropar cu o faclă aprinsă. De departe acest trist convoi avea o înfăţişare dintre cele mai triste..." [1])

---

1) Date bio-bibliografice cu privire la Ion Păun-Pincio, mai pot fi găsite în articole semnate : A. Bacalbaşa (Adevărul literar, 8.I.1895 No. 2081); Emil (Adevărul ilustrat, 25.VI.1895 No. 2238 (17); Mircea (Lumea nouă, 4.I.1896); A. Steuerman (Adevărul ilustrat, 22.IV.1896); P. Zosîn (Lumea nouă, literară şi ştiinţifică 22.I.1896).

St. O. Iosif va evoca mai târziu în poezia „Elegie" scena aceasta plină de tragism a înmormântării lui Pincio :

O, mi-amintesc de ziua 'ngropăciunii,
De drumul spre mormânt de la spital,
De steagul roşu ce-l purtau nebunii
Ce tot aveau pe-atunci un ideal!

Căci inima ta nobilă şi mare
Şi sufletu-ţi profetic de artist,
Crezuse 'n noua lumii îndrumare
Şi'n înfrăţirea ce-a visat-o Crist!...

Dar când cu toţii'n cimitir intrară ,
Nici chiar mormântul nu-ţi era săpat
Şi s'au trudit groparii până'n sară
Ca să-ţi aştearnă cel din urmă pat...

Văd o ţărancă, e bătrâna-ţi mamă —
Cu fruntea rezemată de sicriu,
Ne mai putând decât abia să geamă
De mult ce-a plâns pe singurul ei fiu...

Iar când plecarăm, coborî o ceaţă ,
Ca un zăbranic mohorât şi greu,
Întocmai ca posomorâta viaţă
Pe care-ai dus-o tu, şi-o duc azi eu...

* * *

Pincio trăeşte în epoca începuturilor de organizare muncitorească în ţara noastră, epocă în care nu exista o unitate a mişcării muncitoreşti, aceasta fiind reprezentată prin activitatea diferitelor cercuri din centrele mai mari ale ţării.

V. I. Lenin caracterizează perioada istoriei universale dintre anii 1872—1904 (dintre Comuna din Paris şi revoluţia rusă din 1905) ca având un caracter „paşnic" în sensul că este lipsită de mari frământări revoluţionare, dar fiind o epocă de pregătire a viitoarelor mişcări ale clasei muncitoare şi maselor populare. „În toate părţile — scrie Lenin — se închiagă partide socialiste, proletare după baza lor, care învaţă să folosească parlamentarismul burghez, să-şi creieze presa lor zilnică, aşezămintele lor culturale, organizaţiile lor sindicale, cooperativele lor. Învăţătura lui Marx învinge pe deplin şi se desvoltă în lărgime. *Încet, dar sigur, înaintează procesul de alegere şi de strângere a forţelor proletariatului, pregătirea lui pentru luptele ce se apropie" (în „Soarta istorică a învăţăturii lui Karl Marx"). Deasemenea este epoca în care începe să se desvolte în mişcarea muncitorească oportunismul, duşmanii muncitorilor travestiţi în „socialişti" devenind predicatori înflăcăraţi ai „păcii sociale", ai pactizării cu exploatatorii, căutând în felul acesta să slăbească clasa muncitoare printr'o acţiune de subminare dusă din interiorul ei.*

Geniala caracterizare făcută de Lenin acestei epoci luminează evenimentele petrecute în ţara noastră, explică anumite caracteristici ale acestei epoci în istoria Patriei noastre.

La 1872 găsim prima încercare de organizare a forţei muncitorimii noastre în „Asociaţia generală a tuturor lucrătorilor din România".

Viaţa lui Pincio se scurge astfel între această dată şi momentul când — prin creşterea mişcării muncitoreşti, prin creşterea mai ales a conştiinţei de clasă a proletariatului — ia naştere prima organizaţie politică mai largă a muncitorimii noastre:

„Partidul social - democrat al muncitorilor din România" (1893).

Între aceste două date sunt cuprinse o serie întreagă de evenimente (publicarea de către dr. Russel a primului program politic al cercurilor muncitoreşti la 1880; apariţia revistei „Contemporanul", prima mare publicaţie de cultură a clasei muncitoare la 1881, urmată de apariţia revistelor şi ziarelor: „Dacia viitoare", „Emanciparea", „Revista socială", „Drepturile omului", „Critica socială", etc. etc.; publicarea de către Gherea al celui de al doilea program politic al mişcării muncitoreşti la 1886, care a avut ca rezultat începerea unei largi activităţi de masă ş. a.) care dovedesc că socialismul ştiinţific pătrunsese în lărgime în masa muncitorilor din ţara noastră.

Activitatea politico-culturală a mişcării muncitoreşti a contribuit într'un mod considerabil la ridicarea conştiinţei politice, cetăţeneşti, a unei pături foarte largi de exploataţi. Dar în această etapă a istoriei mişcării noastre muncitoreşti, ideile lui Marx şi Engels nu au putut fi însuşite în esenţa lor, ci mai mult în litera lor, din cauza specificului desvoltării economice a ţării noastre. Nu existau în această epocă mase mari de proletari, concentraţi în întreprinderi sau mari centre industriale. Dominantă era industria mică, deci fărâmiţarea masei de proletari în grupuri lipsite de multe ori de legătură între ele. Aceasta a contribuit la păstrarea mult timp a socialismului nostru într'o haină romantică, lipsită de o mare combativitate de clasă.

Lupta clasei muncitoare din ţara noastră are drept obiectiv cucerirea unor revendicări general-democratice. Caracteristică, pentru atitudinea unei părţi din cercurile conducătoare ale muncitorimii noastre, din acel timp, este iluzia că poate fi cucerit socialismul în cadrul legilor făcute de burghezie şi moşierime şi... cu ajutorul statului burghezo-moşieresc. Astfel, în primul număr al

ziarului „Munca", apărut în 1890, în articolul program: „Ce vor socialiștii?" putem citi următorele:

„Trebue ca pe calea legilor, prin unire între muncitori, prin cucerirea puterilor politice să facem ca în țara noastră, ca și în toată lumea, clasa muncitorilor să fie stăpână și să-și poată întemeia viața așa cum dreptatea cere."

. . . .

„Deci muncitorii trebue să se organizeze și pas cu pas, folosindu-se de drepturile ce le dau legile țării să se întărească, să caute a căpăta pe cât cu putință, ușurări în suferințele lor."

. . . .

„Deaceea muncitorii industriali să stăruie pentru scurtarea zilei de muncă, pentru apărarea copiilor și a femeilor, pentru creșterea salariilor, pentru întemeierea de fabrici și ateliere cu ajutorul statului, etc. pentru votul universal etc. și la capătul acestei căi, vor da de idealul socialist."

Cu toate aceste confuzii și periculoase iluzii cu privire la posibilitatea cuceririi unei vieți mai bune cu ajutorul legilor burghezie și moșierimii și în interiorul statului claselor exploatatoare, este important faptul că pe baza răspândirii în masă a ideilor socialismului științific, clasa muncitoare devine conștientă de necesitatea organizării ei într'un partid politic separat de al partidelor exploatatorilor, pentru a-și putea duce cu succes lupta sa.

Pe baza învățăturii marxiste, clasa muncitoare devine prin lupta ei singura clasă cu adevărat progresistă, vorbind în numele întregului popor și căutând în mod sinçer posibilitatea cuceririi unei vieți mai bune pentru cei ce muncesc, aspirând să înlăture definitiv exploatarea omului de către om.

Fără a cunoaște specificul acestei epoci de început a istoriei mișcării noastre muncitorești, este greu să înțelegem trăsăturile

caracteristice ale operei lui Pincio, expresie a marilor calități ca și a lipsurilor de care dă dovadă lupta clasei muncitoare din acel timp.

* * *

Numele de Pincio, alăturat aceluia de Ion Păun, care din pseudonim va deveni parte integrantă a numelui său, amintește de singura perioadă senină a vieții sale. Într'una din veri Dimitrie Anghel, fiu de arendaș având mari posibilități materiale și poetul Gheorghe din Moldova, fac o călătorie de patru luni în Italia și-l iau împreună cu ei și pe Ion Păun. Cu privire la aceasta Anghel va scrie într'un necrolog publicat la moartea poetului:

„Pseudonimul Pincio, la care ținea așa de mult, e numele unei grădini din Roma, unde adeseori am rătăcit împreună în ceasul dulce, când soarele se cobora după cupola Sf. Petru. Acolo, în grădina plină de statui, sub copacii verzi, pe terasa, de unde putea să îmbrățișeze cu privirea splendoarea cetății eterne, ne spuneam și discutam impresiile căpătate peste zi. Călătoria a fost o continuă uimire. Eșiam întâia oară din țară. Ne-am oprit succesiv la Fiume, Veneția, Bologna și Florența, despărțindu-ne apoi la Roma".

Și Anghel își continuă impresiile cu privire la personalitatea lui Pincio:

„Păun era o fire de contemplativ și succesiunea prea bogată de impresii îl obosea curând.

După un ceas petrecut într'un muzeu sau aiurea, era cu neputință să-l mai urnești din loc: îi era deajuns pentru ziua aceea. Se așeza pe scările cheiului și, ca mulți bătrâni ce stau și se încălzesc la soare, sta și el și visa. E drept că impresiile lui căpătate erau puternice și juste și e păcat că din scrierile rămase dela el nu s'a răsfrânt mai aproape nimic din ele". [1]

---

1) Iosif și D. Anghel: Portrete. Col. Biblioteca pentru toți Nr. 580, pag. 17—21.

Caracterizarea de „contemplativ" *pe care i-o dă Anghel, cuprinde în esență nu numai personalitatea dar și opera poetului. Cele câteva zeci de poezii și de poeme în proză pe care ni le-a lăsat îl arată într'adevăr ca un contemplator al naturii și vieții, și nu ca un om de acțiune. De aci și preferința lui pentru pastel, pentru descripția condensată a fenomenelor naturii. Nu este vorba câtuși de puțin la Pincio de pastel în sensul bardului dela Mircești. Pincio nu face descripție idilică a naturii. În redarea naturii el proectează gândurile sale, agitația puternică a încguratei lui personalități. Pastelul lui Pincio este un colț de natură văzut în perspectiva cenușie a exploatatului, a omului căruia îi sunt refuzate marile bucurii ale vieții.*

În toamnă poetul vede nu belșugul viilor și al cramelor, bucuria zgomotoasă a culesului, ci agonia verii, plânsetul naturii care-și pierde bogăția vegetală:

„Și tot mai viu, mai lămurit se'nsamnă,
În plânsul singurătății de toamnă,
Adânca mâhnire-a vieții ce moare...
E-o agonie de visuri de vară,
E-un suspin lung de veștedă floare,
În galbenul șes, în mândre răzoare".

Pasiunea lui Pincio pentru peisajul tomnatic, pentru atmosfera ploioasă, întunecată, pentru susurul trist al streșinilor care picură, pornește la fel ca la Bacovia, — căruia într'un sens îi este un premergător — dintr'o corespondență perfectă între atmosfera lui sufletească, obișnuită, și tonurile decorului natural:

„Se lasă toamna tristă de parcă-i cea din urmă...
Și'n galbenă lumină, ca'n jurul unui mort,
Pustiu-i înflorește... O, toamnă, tu mă mângâi!
Singurătăți deșerte și eu în suflet port".

Iar în alt poem al ciclului toamnei, vezi parcă în factura însăşi a versului, profilându-se alături de umbra poetului, figura întunecată de mai târziu a lui Bacovia, din „Plumb topit", cântăreţul străzilor singuratice sub aversele autumnale şi al camerelor îngheţate, de periferie, ale săracilor :

„Ce trist loveşte vântu'n răvăşite foi,
Iar ele cad, cad una câte una,
Că-i toamnă-acu şi vremuieşte'ntr'una...
Nedesluşit înoată totu'n somn greoi.

Sub învechitele streşini de paie
Atârnă tremurând painjeni uzi
Şi'n ţârâitul măruntei ploi auzi,
Parcă-un suspin, ce'ncearcă să te 'nmoaie"...

În peisagiul toamnei pe care Pincio îl preferă dintre toate, fiecare colţ al naturii devine o plastică şi sensibilă proecţie a sentimentului însingurării, care domină sufletul poetului. Descriind pădurea tomnatecă poetul notează :

„Greoi atârnă galbenul acoperiş,
Purtând spărturi albastre de lumină ;
Şi niciun cânt nu-şi tremură plânsu'n frunziş,
Ci'n taină-un freamăt stâns parcă suspină.

Abia atingi covoarele de frunze moi
Şi gropi adânci în urma ta se'nsamnă,
Te sperie un molcom fâşâit de foi...
Vai, cât de singură-i pădurea'n toamnă!"

Peisagiul său, deşi prins în tonuri întunecate, deşi constitue un motiv liric al refugiului din tumultul şi mizeria existenței, nu este asocial. Pincio, este adevărat, nu prinde în raza lui vizuală niciun om (nici măcar acei rari şi zgribuliți trecători cari există în decorul ploios al lui Bacovia), dar în atmosfera greoaie a pastelurilor sale este proectată, odată cu sentimentul propriei lui nefericiri, şi conştiința dramatică a exploatatului, care întrezăreşte o lume năruindu-se sub povara nedreptății sociale, fără a vedea însă limpede lumea nouă a muncitorilor care se naşte şi creşte năvalnic.

Astfel în „Dragi cocoare" *Pincio salută sburătoarele cari emigrează spre ținuturi mai prielnice, cu durerea aceluia care țintuit locului nu poate participa la această călătorie* :

„După voi privind, a jale lacrimează ochiul meu
Şi rămân în tremurarea tristelor păreri de rău...
Lung şirag, te du cu bine şi'ndărăt nu te uita :
Ici se năruie o lume... te grăbeşte'n calea ta,
Du-te, scapă de pustiuri fără soare, fără lună,
Stol întreg, purtat de vânturi, cale bună, noapte bună!"

Pe lângă cântăreț al toamnei, Pincio este un trist aed al amurgurilor şi al nopții, în care prinde aceeaşi atmosferă de destrămare a naturii şi a vieții, atmosferă de înceată agonie :

„In limpede albastru răsare luna plină,
E-o linişte de toamnă... şi-i linişte 'n pădure ;
Pe toate le presară o sarbădă lumină
Şi leneş cată ochii pe'ntinsul apei sure.

Se pare cum că moartea, din liniştita rază,
Un giulgiu alb ar țese pentr'un imens sicriu
Şi'n lumea părăsitei singurătăți veghează,
In tremurul tăcerii, cântarea unui râu..."

Atunci când părăseşte tema decorului natural pentru aceea a iubirii, lira poetului nu părăseşte însă accentul elegiac. Poezia erotică a lui Pincio este în esență sbuciumul fără soluție al timidului. Iubirea este pentru poet — în absența unui ideal social bine conturat — „o cetate a soarelui", un ținut feeric către care năzuieşte cu patimă, dar pe care nu-l atinge niciodată. Este impresionantă, la Pincio, discreția şi gingăşia accentelor poeziei lui erotice, exprimate cu multă simplitate, cu căldură.

În fața femeii, — poetul mărturiseşte aceiaşi lipsă de încredere în el, de curaj, ca şi în fața vieții. Cu un uşor ton de auto-ironizare, de umor reținut, poetul redă această stângăcie erotică a timidului, în poezia „Pe drum" :

„O văd stând singură în pragul uşii ;
E naltă, cum îmi place, şi-i subțire,
Iar rochia-i, ca pulberea cenuşii —
Şi'n ochii mari ce tristă licărire!.

Când trec i-e milă parcă şi mă lasă
Să sorb tot farmecul privirii sale.
Pot eu să cuget orice-aşi vrea, ce-i pasă
De-un om necunoscut ce-i iese 'n cale!...

Spre seară iar mă'ntorn s'o văd o clipă,
Că mâine plec, şi-i prea mult până mâni...

N'am mai plecat... şi's două săptămâni,
Iar dânsa când mă vede fuge'n pripă..."

„Albăstrelele" redau aceeași temă a neputinței timidului de a-și mărturisi iubirea. O plimbare în doi, în mijlocul naturii, și poetul notează ironic pe marginea acestui prilej pierdut:

„Un gând o ține-o clipă'n drum,
Ar vrea să'ntârzie un pic —
Suntem așa de-aproape-acum...

Și încă nu ne-am spus nimic!...
Și doar ne știm, ba încă cum, —
I-oi spune mâni... halal voinic!"

*
* *

Romantismul a promovat în literatură, într'un mod ascuțit, problematica morții, a creiat în jurul ei în lirică și în proză un adevărat cult. Acest fenomen este explicabil pentru conștiința creatorului de artă în societatea burgheză și supus influențelor ideologiei burgheze. Tema morții în literatura romantică nu este decât reflexul în conștiința artistului, a dramei sociale isvorîtă din profunda inegalitate dintre clase.

Ideia morții este în cadrul romantismului expresia directă, crudă, a silei de viață în lumea capitalistă. Poeții romantici evocă moartea nu pentrucă aceasta le dăruiește o întunecată eleganță și distincție, ci pentrucă viața nu oferă nicio soluție problemelor concrete ale condiției lor umane. Pentru oameni care nu au posibilitatea să vadă limpede desfășurarea continuă și inevitabilă a istoriei și dispariția nedreptății sociale, la o anumită etapă a acestei desfășurări, pentru cei care nu văd în istorie lupta dintre clase, războiul social între exploatați și exploatatori și forța mereu crescândă a celor exploatați, este firesc ca nedreptatea socială să li

se pară o lege de fier a umanității și să o refuze, preferând imperiul morții.

La noi Eminescu nu exprimă oare, cu putere, această decepție romantică în versul: „Un vis al morții-eterne e viața lumii întregi"? *Și dacă în societatea românească dominată de burghezie și moșierime, poeții nu s'au sinucis, în schimb ei au murit de tineri, răpuși de boală și de mizerie.*

Pincio la rândul lui exprimă această ideie romantică a morții. El preferă moartea unei vieți lipsite de orice orizont:

„Stinsă-i văpaia ochilor mei
Și niciun gând la viață nu mă'ndeamnă;
Simt doar, că anii curg triști și grei,
Ca plânsul lung al streșinei de toamnă.

. . . .

Nedumerit privesc înapoi
Și-o jale adâncă parcă m'apasă.
O, freamăt trist de veștede foi,
Te curmă și tihnitei morți mă lasă!"

*
* *

Până aici am văzut un Pincio romantic. Dar există în poezia lui, muguri ai unei lirici a viitorului, semnele alăturării lui de mișcarea muncitorească, urmele pe cari combativitatea clasei muncitoare a reușit să le lase în această desnădăjduită liră a lui Pincio.

Caracteristică în acest sens este poezia „Te-afunzi mereu" *în care poetul își reproșează izolarea în cadrul strâmtei lui persona-*

lități și se invită la o plimbare prin lume. Pe ogoare el vede roua, în a cărei prospețime bănuie „lacrima de rob", *în lanurile de grâu, scânteietoare, el vede sudoarea iobagilor* :

„Clădind răcoritoare comori pentru cei tari...
Pe când în țărnă plânge un copilaș cu plete,
Asemeni unui înger cu-aripile tăiete..."

Și monologând, poetul exclamă cu privire la soarta țăranului :

„Te tânguiești că suferi... Au suferi tu ca dânsul?
Tu îți alini durerea, pe el l-îneacă plânsul!
Pe tine, pe când lutul ți-l încălzești la foc
Tot parcă te mai fură o rază de noroc.
El tremură în umbră, și'n lunga-i agonie,
Se crede pentru-osândă ursit pe veșnicie."

Continuându-și gândurile, poetului îi apare limpede caracterul dăunător al desnădejdii de care este stăpânit și termină poezia sa exclamând :

„O, prea puțin e-atâta... La luptă să te 'mbie
Și mila de-al tău frate, și sfânta datorie!"

Poemul acesta reprezintă unul din momentele în care Pincio caută să dea existenței sale un sens activ, de rezistență împotriva disperării, de luptă împotriva nedreptății sociale.

Contactul cu poporul și cu producțiile lui artistice au pentru Pincio un efect întăritor. Poezia „Vântule", construită pe metru

popular, exprimă în ideia romantică a invocării vântului ca forţă a naturii, un îndemn la atitudine activă faţă de tabloul mizeriei sociale:

„Vântule, nebunule,
De ţi-ai rupe strunele,
Că tu cânţi de 'nmormântare
Foilor de pe cărare,
De rămâne lunca rară,
Şesul ca trecut prin pară...

Nu te doare când suspini
Prin uscaţii mărăcini,
Când smulgi uşa din ţâţâni
Bietului bordei sărac,
Unde sufletele zac,
Şi răpezi în el nămeţii
Peste lacrimile vieţii?...

Ia mai bine dacă poţi,
Chinurile dela toţi
Şi povara inimii
Şi pustiul lacrimii...
Şi le mână ca pe-o apă
Şi'n pustiuri le îngroapă".

In general Pincio vede în sat un domeniu al purităţii şi în oraş o cloacă, în care totul este desgustător. Antagonismul acesta vizibil la mulţi poeţi legaţi de mişcarea muncitorească, din această epocă, constitue o rămăşiţă a poporanismului transplantat din Rusia ţaristă la noi, de către primii agitatori revoluţionari ca Ion Zubcu Petrovici, Dr. Russel şi chiar Gherea, la începutul activităţii sale.

Poporanismul vedea în mod fals în ţărănime forţa revoluţionară în stare să transforme faţa lumii. La noi în ţară, poporanismul a avut — în perioada premergătoare anului 1881, anul apariţiei revistei „Contemporanul" — un rol revoluţionar, el fiind atunci singura formă de mobilizare a maselor împotriva exploatării. În momentul însă când în mişcarea noastră muncitorească pătrund ideile socialismului ştiinţific, ideile lui Marx şi Engels — şi apariţia „Contemporanului" constituie o primă etapă în istoria răspândirii marxismului la noi în ţară — poporanismul îşi încheie rolul său progresist şi din forţă revoluţionară se va transforma într'o frână a adevăratului spirit revoluţionar, într'un curent ideologic reacţionar (poporanismul „Vieţii Româneşti" şi al lui Stere) negând rolul de conducător în lupta socială a singurei clase cu adevărat şi până la capăt revoluţionare: proletariatul.

Acest antagonism dintre sat şi oraş este redat în poezia lui Pincio „Pe stradă". Este vorba aici de doi ţărani cari plimbându-se pe străzile oraşului îşi comunică impresiile. În discuţia lor ei fac o paralelă — pitorească prin limbaj, profundă prin ideile exprimate — între splendoarea caselor bogătaşilor oraşului şi între mizeria satelor, a locuinţelor ţărăneşti.

Ţăranii din poezia lui Pincio fac observaţii vii şi spirituale cu privire la desfrâul din casele bogătaşilor, pe care-l văd prin ferestrele iluminate ca ziua.

Spune unul din ei:

„Aici tot mândre curţi ţin şir — şi cum
Sclipeşte-un geam până departe'n drum —
Şi noi acasă, bre, chiorâm de fum!..."

Şi în continuare ţăranul comentează cu amărăciune şi ironie spectacolul la care asistă:

„Colea pe semne-i chef şi voie bună;
Şi vin boierii cârd, mereu s'adună,
De cântece văzduhu'ntreg răsună.

Văd una printre ei, cu sânul gol
Şi'n jurul ei vreo patru-i dau ocol,
Aşa muiere, mă, te dă de gol...

Te uită'n rând cu dânşii stă şi-un câine.
De-o fi şi'n rai c'aici atâta pâine,
Eu n'aşi mai vrea s'apuc ziua de mâine"...

Şi bineînţeles, discuţia lor alunecă şi pe tema femeii şi în paralela dintre femeia artificială şi artificializată prin fard şi găteală, pe care o văd prin ferestre, şi Ileana naturală a satului, aceasta din urmă este favorizată.

„Pe stradă" — *este una din bunele satire sociale, ale poeziei din această epocă. Pincio se desprinde aci de romantică şi desenează, în trăsături repezi şi fine, un fragment din tabloul societăţii epocii lui. Desenul lui are subtilităţi remarcabile şi remarcabil mai ales este limbajul direct, al poeziei. Romanticul înobilează vocabularul şi dă graiului o înălţime retorică nefirească. Realistul, în proză sau poezie, caută să înfăţişeze realitatea în tot ce are ea mai caracteristic şi se sprijină în aceasta printre altele şi pe graiul comun, de toate zilele, al omului obişnuit, pe care caută să-l redea cu cât mai multă veridicitate. Această operaţie realistă este făcută şi de Pincio în „Pe stradă" unde imaginea realităţii devine şi mai puternică prin graiul colorat, direct, al celor doi ţărani.*

Aceeaşi notă o regăsim şi în „Mângâiere" unde poetul se adresează unui Stan imaginar, bătut în armată, consolându-l cu propria-i experienţă în această materie:

„Vezi, pe semne-avui noroc:
Sunt beteag, dar am scăpat;
De muream, ce-i un soldat!
Sunt atâţia alţi în loc!

Nu mai plânge, Stane, lasă!
Ştiu, — te doare-acu o leacă,
Dar pe urmă o să-ţi treacă
Şi-o să-ţi deie drumu-acasă..."

Poezia este scrisă în epoca în care mişcarea muncitorească porneşte o susţinută campanie — sprijinită de toate cercurile democratice — împotriva bătăii în armată, campanie care dă naştere prin pana lui Anton Bacalbaşa acelui neuitat „Moş Teacă", intrat în tradiţia orală a poporului, ca reprezentantul sălbaticei clici militariste, câinele de pază al burgheziei şi moşierimii.

Pincio realizează în „Mângâiere" o satiră a militarismului, cu armele specifice liricii sale. El înţeapă discret, indirect, o înţepătură care trezeşte atenţia, fără a o agita însă.

Mai puternic, mai combativ, este Pincio în „Anii cuminţesc", admirabil pamflet adresat oportuniştilor şi carieriştilor, propagandişti ai pactizării cu duşmanii poporului, semănând neîncredere în forţa clasei muncitoare.

* * *

În general proletariatul nu apare decât cu totul întâmplător în

opera lui Pincio. Este vorba de un proletariat visând o societate mai bună, visând solidaritatea și iubirea între popoare, așa cum apare schițat în poezia închinată zilei de 1 Mai ; este vorba de un proletariat visând lucruri mărețe dar nu înfățișat în lupta lui grea purtată pentru realizarea acestor visuri.

Iar când Pincio se apleacă asupra acestei lupte el vede în ea numai imaginea înfrângerii, ca rezultat al uriașei opresiuni politice și exploatări economice a burgheziei. Astfel este schița „Jean Volders" în care Pincio zugrăvește figura unui agitator revoluționar belgian care și-a sfârșit viața într'un ospiciu, ca rezultat al unei sănătăți șubrede, zdruncinată de mizerie și de efortul depus în lupta împotriva exploatatorilor.

Aceeași atitudine de denunțare a aspectelor nedreptății sociale dar pe un ton de indignare reținută, o găsim și în schița „Moș Iordan". Eroul schiței e un bătrân curier al oficiului poștal, model de conștiinciozitate în muncă, de pasiune pentru meseria pe care o exercită și în cadrul căreia este plin de inițiativă. După o muncă de zeci de ani postul său este suprimat și moșneagul asvârlit pe drumuri, ca o unealtă stricată, inutilă.

Dacă versul sau proza lui Pincio nu a îndemnat în mod direct la luptă împotriva exploatatorilor și nu a arătat în mod clar căile cele mai potrivite pentru desfășurarea acestei lupte, în schimb opera lui este străbătută de conștiința nedreptății sociale în societatea dominată de burghezie și moșierime și prin aceasta el a comunicat cititorilor săi revolta împotriva acestei orânduiri.

Trebuiesc eliminate din mărturiile rămase cu privire la Pincio, unele caracterizări, cu totul greșite, care ar putea să denatureze imaginea poetului. Astfel Anghel în „Portrete" *subliniază că* „o altă însușire caracteristică a firii sale este o mare înclinare spre

misticism. La Roma, de multe ori mă lăsa, la ceasul vecerniei, ca să intre la cea dintâi biserică întâlnită în drum. Intra ca s'asculte orga și eram sigur că-l regăsesc peste un ceas, stând nemișcat, în aceeași atitudine de extaz în care-l lăsasem".

Din opera poetului nu răzbate de nicăeri vreo nuanță de misticism. Păun este un îndrăgostit de viața oamenilor simpli, un îndrăgostit de natură, căreia i se dăruie cu pasiune, fără să i se închine ca unei forțe abstracte. Scrisul său exprimă în permanență această viziune de coșmar a societății timpului său, conștiința faptului că nefericirea celor ce muncesc rezultă din exploatarea omului de către om, prezentă pretutindeni în jurul său.

Afirmația lui Anghel este desmințită de însăși „Notele și impresiile" foarte puține și lapidare pe care Pincio le publică în urma călătoriei sale în Italia, în care este prezentă această conștiință a nefericirii omului simplu în societatea burgheză.

„După două săptămâni de călătorie prin Italia, am ajuns la Roma. Am trecut prin Veneția, Bologna și Florența. Pretutindeni risipă de marmură, cer albastru, ruină și sărăcie...

Din rama cerului senin răsar atâtea statui albe de parcă le-au nins de curând și atâtea palate negrite de vreme; frumusețea lor veche și tristă aduce visuri și melancolie. Unele din ele sunt deșerte și totuși sunt atâția oameni, cari n'au niciun adăpost!... Aceștia dorm pe unde-i apucă noaptea, unii din ei își au culcușul sub cine știe ce zid în ruină, ori în vreun cimitir..."

Lipsa de combativitate a lui Pincio, faptul că nu a putut trece dela contemplarea luptei de clasă și denunțarea racilelor societății burghezo-moșierești, la intervenția activă, în poezie și în viață, împotriva exploatatorilor, nu poate fi pusă în seama numai a firii lui Ion Păun. Toți biografii întâmplători îl descriu ca pe un ins de o mare modestie, bunătate și blajinătate, ca pe un visător cu neputință de a fi trezit.

Visurile sale însă erau străbătute în permanență de dorința aprinsă a unei umanități mai bune.

Amintind unui prieten de perioada scolarității, Pincio evocă visurile pe care le nutreau pe băncile liceului : „Amândoi ne 'ncredeam în viitor, în viitorul ce ni-l cântă tinerețea : viitor limpede... senin... și ne țințeam cu drag ochii spre steagul roșu... iar în sufletul nostru licăreau dulce zorile trandafirii ale unei lumi fericite..." (*Scrisoarea din 6 Noembrie 1892*).

Dar sub faldurile acestui steag roșu visat cu atâta însuflețire de elevul Ion Păun, poetul Pincio de mai târziu, nu vede atât clasa muncitoare în continuă creștere numerică și în permanentă desvoltare a capacității sale revoluționare, cât mai ales țărănimea, mizeria maselor de țărani, teribila exploatare la care sunt supuse. Ceeace Pincio nu a putut reda în mod suficient de bogat în scurta lui carieră poetică, a adăogat — cu privire la existența țărănimii noastre — în proza lui, care este de fapt, de cele mai multe ori, poem în proză. În scurtele lui povestiri, Pincio revine mereu asupra stării de mizerie a țărănimii noastre.

În „Gheorghe Vătăjelu" *portretul redat în trăsături luminoase al unui prieten din copilărie al poetului, Pincio vorbind de reîntoarcerea lui Gheorghe în satul său natal, în masa țărănimii din care face parte, încheie astfel :*

„Cine știe dacă sufletul lui, atât de limpede și înduioșat odinioară, nu s'o fi întunecat acum! Viața e așa de grea și țăranii noștri așa de săraci și batjocoriți! Poveștile lor încântă copilăria atâtor odrasle boierești, pe cari țărancele le alăptează, iar când aceste odrasle se fac mari, din înălțimea lor trimit plumb fierbinte, în loc de pâine și pământ, acelora în brațele cărora au crescut, acelora pe spatele cărora trăiesc și față de care nici milă, nici rușine n'au!..."

Boierimii exploatatoare Pincio îi opune în schița „La țară",

viața pură a țăranului, văzută cu o mare doză de sentimentalism, dar nelipsită de caldă umanitate:

„Pretutindeni un farmec trist, o nesfârșită singurătate. Ce albe îs casele toate până și cea din fund, ce parcă stă să pice sub greutatea acoperișului galben... Ferestrele mici, unele din ele numai dintr'un geam, iar de jurîmprejurul lor și a prispei a tras gospodina casei brâie albastre și roșii, să înveselească ochii, s'alunge parcă din gând — măcar pentru o clipă — sărăcia și grija omului nevoiaș... Bieții săteni, toată vara la muncă, pe arșiță... Toată vara fac umbră lanurilor înfierbântate de soare, muncind cât ține ziua de mare, pentru un pumn de făină, care de multe ori se nimerește aprinsă și amară... Trăiesc ca vai de ei, iar cel de pe urmă gologan îl dau pe un bulgăre de var, că-i bine și frumos să-și ție omul casa albă și curată, ca să poată zice și el, din toată inima, *că e bucuros de oaspeți,* după cum e datina, când din întâmplare vreun drumeț s'ar abate din cale pentru un pic de odihnă..."

În continuare Pincio descrie lada cu zestre a fetei, lucrată cu truda artei și adaogă:

„Le-a țesut cu mâna ei, la șezători, în serile lungi de toamnă, la un loc cu celelalte fete, în picuratul unui dulce basm... ori la lumina slabă a unui opaiț, stând singură-singurică, până noaptea târziu, visând de dragoste, de noroc și răcorindu-și sufletul într'un suspin, pe când la geamuri șuiera vântul... Poate că a lucrat la ele pe malul gârlei, în mirosul de flori de primăvară, în șopot de apă și freamăt de vânt... Și când te gândești, că, poate mâini - poimâini, vine perceptorul să le vândă, pentru un rest de bir!..."

Atmosfera apăsătoare a satului supus exploatării boierești e redată și în schița „Revedere" *poem în proză pătruns de sentimentul nefericirii țăranului în societatea dominată de burghezie și moșierime:*

„Poveştile s'au stins de mult!... Acum trec serile de toamnă, una câte una, şi 'n jurul vetrei basme nu se mai spun. Toate s'au stins ca un amurg blajin şi trist. Doar vântul şuieră prin horn... un suspin... un plâns — şi atâta tot... Nici hore nu se mai fac, nici cântece nu mai răsună : tăcut e satul întreg, de parcă de mult viaţa l-a părăsit...

Sărăcia şi lipsa au tot sporit... Le-au scos sătenilor vlaga şi farmecul vorbei... De se întâlnesc între ei, parcă li-i silă să-şi grăiască. Işi urează în treacăt „noroc bun“ şi norocul nu mai vine... Ori îşi cer împrumut un căuş de făină, un capăt de lumânare. Ii vezi uneori umblând pe drum cu capul gol, cu pletele 'n vânt şi cu ochii 'n lacrimi, cătând din casă 'n casă o scândură pentru un sicriu, ori cerând câţiva gologani, „că le-a murit fecioru şi n'au cu ce să-l îngroape"...

. . . .

„S'au irosit de mult colibele de trestii, laolaltă cu anii tineri, cu basmele uitate. Trec şi acuma cocoarele pe deasupra satului cu livezi în jurul căsuţelor, cu streşini de paie, împrăştiete, albe şi vesele, când le priveşti de departe... dar nu mai au farmec. Mizeria şi necurmatele dureri pe toate le-au năruit...

Iar noaptea, pustiul tăcut şi albit de lună se lasă ca un giulgiu imens peste satul, cufundat în somn adânc. Se pare un uriaş sicriu, la căpătâiul căruia plânge încet, în tremurul tăcerii, melancolia poveştilor de odinioară..."

Izvorul lipsei de combativitate a liricei şi prozei lui Pincio trebue căutat printre altele si în această concentrare aproape exclusivă a poetului asupra vieţii ţărănimii. Sunt evidente, în acest sens, influenţele poporaniste în opera lui Pincio. Dar ideologia poporanistă nu putea oferi o soluţie concretă numeroaselor probleme pe care le ridica viaţa socială în epoca lui Pincio. Fixându-i privirile asupra ţărănimii ca masa cea mai compactă, cea mai însemnată din punct de vedere numeric, ideologia poporanistă l-a împie-

dicat pe Pincio să vadă forța în continuă creștere a proletariatului. De aici decurge orizontul limitat al viziunii poetului, care denunțând exploatarea boierimii nu vedea în sat decât „un uriaș sicriu, la capătâiul căruia plânge încet, în tremurul tăcerii, melancolia poveștilor de odinioară".

În lupta de clasă Pincio nu vede decât efectele exploatării burgheze și moșierești, mizeria mereu crescândă a maselor. El nu vede posibilitatea înlăturării dominației claselor exploatatoare, nu vede drumul concret către acel viitor luminos și fericit, pe care-l dorește și-l visează, dar a cărui înfățișare exactă nu și-o poate imagina. Faptul acesta a făcut ca lirica lui să fie tributară în mare măsură romantismului de tip eminescian, să fie tributară acelui curent decepționist — izvorît din marea inegalitate socială născută de pătrunderea tot mai mare a capitalismului la noi în țară — pe care-l semnalează Gherea.

Aceste lipsuri ale poeziei lui Pincio sunt întrucâtva imaginea lipsurilor generale ale stadiului de creștere a mișcării muncitorești, căruia îi este contemporan poetul. Pincio nu a cunoscut un proletariat însuflețit de o înaltă conștiință revoluționară. Mersul către socialism al clasei muncitoare în epoca aceea este spontan, și un astfel de mers implică în mod inevitabil mari ocoluri, înfrângeri, influențe mai puternice ale ideologiei dușmanului de clasă. Pincio este un socialist romantic pentrucă și în ideologia mișcării muncitorești din țara noastră intra atunci o bună doză de romantism învechit și utopie, pentru înlăturarea cărora socialismul științific a dat o grea și îndelungată luptă. Lupta aceasta împotriva influențelor de tot felul ale ideologiei burgheze în sânul clasei muncitoare nu a putut fi dusă cu succes decât în momentul apariției Partidului Comunist din România, momentul îmbinării socialismului științific cu mișcarea noastră muncitorească, începutul mersului conștient către socialism al proletariatului nostru.

Imaginea globală pe care o lasă lirica lui Ion Păun-Pincio este

aceea a unei mari sensibilități poetice, exprimată prin glasul unei conștiințe nefericite, legată strâns încă de sensibilitatea și mentalitatea romantică.

Există în versurile lui Pincio dovezi ale luptei sale pentru o poezie realistă și el a făcut în lirica noastră fără îndoială un pas înainte: el a văzut mlădițele viitoarei forțe conducătoare a societății noastre, proletariatul, și s'a alăturat luptei acestuia pentru transformarea societății. Alăturarea lui Pincio la mișcarea socialistă nu a fost formală. În activitatea sa în cadrul mișcării muncitorești el a căutat fără îndoială un suport solid cu ajutorul căruia năzuia să se elibereze din cătușele condiției lui umane de exploatat. Dorința lui permanentă, exprimată în poezia „Amorțire", era acel gând limpede, hărăzit:

„Să mă smulgă din pustiul ista, plin de mărăcini...
Și să mă 'ncălzesc la para-i... să mă bucur, să mai plâng,
Să 'nțeleg pe rugul vieții, dece ard, dece mă stâng..."

Pincio se află la o răscruce a poeziei noastre: deoparte atmosfera melancolică, depresivă, cu adânci rădăcini în romantism, de cealaltă parte tendința către tabloul realist al lumii înconjurătoare către cântecul exprimând năzuințele, revolta și aspirațiile maselor populare. Prin acest din urmă filon, Pincio a pășit în veacul nostru, și revendicându-l nu-l vom prelua amputat ci în întregime, așa cum a fost, cu marea lui derută și cu marile lui visuri sociale, nebuloase, neîmplinite.

Apropierea lui Pincio de aspirațiile clasei muncitoare, modestia și simplitatea sa, au dăruit poeziei sale acel ton nou pentru poezia epocii lui, de convorbire directă, de confesiune necontrafăcută adresată cititorului, într'un limbaj popular care ne este atât de familiar, care este una din cuceririle poeziei realiste.

Iată un complex de calități care fac ca ignorarea lui Ion Păun-Pincio timp de cinci decenii de către istoria literară burgheză să aibă

proporțiile, neexagerate câtuș de puțin, ale unei crime spirituale.

Dar dacă exterminările fizice sunt ireparabile — și victimelor lumii capitaliste nu le mai putem oferi decât răzbunarea noastră implacabilă și dreaptă —victimele spirituale ale burgheziei pot fi reînviate. Lucrul acesta suntem datori a-l face față de Pincio. Poetul a fost atât de adânc îngropat sub tăcerea criticei și istoriei literare burgheze, încât punerea lui în valoare are caracterul aproape al unei deshumări sau al unei investigații arheologice. În orice caz, scoatem la iveală una din comorile de preț ale literaturii noastre. Și o mărturie a prețuirii înalte de care se bucură astăzi poetul, mort la 26 de ani, este numirea lui ca Academician post-mortem al Academiei Republicii noastre Populare.

ION VITNER

VÂNTULE

Vântule, nebunule,
De ţi-ai rupe strunele,
Că tu cânţi de 'nmormântare
Foilor de pe cărare,
De rămâne lunca rară,
Şesul, ca trecut prin pară...

Nu te doare când suspini
Prin uscaţii mărăcini,
Când smulgi uşa din ţâţâni
Bietului bordei sărac,
Unde sufletele zac,
Şi răpezi în el nămeţii
Peste lacrimile vieţii?...

Ia mai bine dacă poţi,
Chinurile dela toţi
Şi povara inimii
Şi pustiul lacrimii...
Şi le mână ca pe-o apă
Şi 'n pustiuri le îngroapă...

TE-AFUNZI MEREU...

Te-afunzi mereu în plânsul singurătăţii grele,
În cântecul de trestii, în tremurul de stele;
Te mângâie lumina cea galbenă de toamnă,
Iar lacrima din ochi-ţi în spre trecut te 'ndeamnă...
Îţi farmecă auzul bătăile de vânt:
Un şuer lung te 'ndeamnă spre dornicul mormânt...

Priveşti cu 'nduioşare la roua din ogoare...
...Şi nu te mustră gândul, în suflet nu te doare?
Nu cugeţi tu că mândra, strălucitoarea rouă,
Ce-atâta te răpeşte, te bucură, e'n două
Cu lacrime de rob?

. . . .

Priveşte lanul galben cum scânteie la soare
Şi niciun pic de viaţă, de umbră, de răcoare.
Jeratec pare câmpul şi'n urmă şi 'nainte,
Doar secerea sclipeşte şi-atâta-i de fierbinte,
Că sfârâie sudoarea ce cade 'n boabe mari,
Clădind răcoritoare comori pentru cei tari...
Pe când în ţărnă plânge un copilaş cu plete,
Asemeni unui înger cu-aripele tăiete...

. . . .

Te tânguiești că suferi... Ai suferi tu ca dânsul?
Tu îţi alini durerea, pe el l-îneacă plânsul!
Pe tine, pe când lutul ţi-l încălzeşti la foc
Tot parcă te mai fură o rază de noroc.
El tremură în umbră, şi 'n lunga-i agonie
Se crede pentru-osândă ursit pe veşnicie...

Pe tine te răpeşte al trestiilor cânt,
Îţi farmecă auzul bătăile de vânt...
Şi nu te doare chinul de rob, bătut de ploi,
De mâna celui tare... El moare pentru noi
Şi tu zâmbeşti la stele...
Nu plânge, e'n zadar!
Tu încă eşti sălbatec, o suflet, eşti barbar!

. . . .

Porneşti încet a plânge, îţi plângi singur de milă...
Nu poţi să te mai suferi, îţi vine greu, ţi-i silă,
Te prinde dorul jertfei, să mori pe rug ai vrea,
Să nu-ţi mai pară viaţa atât de stearpă, grea;
O, prea puţin e-atâta... La luptă să te 'mbie
Şi mila de-al tău frate, şi sfânta datorie!

MÂNGÂIERE

Multe rabdă omu'n oaste,
N'o să mori tu dintr'o rană ;
Că ţi-s frânte două coaste,
O fi semn c'ai fost cătană...

Eu am fost mai rău bătut ;
Să te-ucidă toţi se 'ndură,
Ţâşnea sângele pe gură...
Câtă vreme n'am zăcut!

Vezi, pe semne-avui noroc :
Sunt beteag, dar am scăpat ;
De muream, ce-i un soldat!
Sunt atâţia alţi în loc!

Nu mai plânge, Stane, lasă!
Ştiu, te doare-acu o leacă,
Dar pe urmă o să-ţi treacă
Şi-o să-ţi deie drumu-acasă...

Şi-o să 'ncepi în sat tu jocul,
Să joci fetele pe toate...
Vin şi eu la toamnă poate —
Şi-o zâmbi din nou norocul...

TOAMNA

I

Se 'nvăluie zarea 'n ceaţă gălbuie,
Tăcere-i în zori, când soarele suie.
Şi-amurgu-i mai trist. Nici stele, nici lună...
Iar bietele frunze prind să roşască,
Pe sus cocorii plângând se adună
Şi 'ncing în albastru o horă nebună...

Şi tot mai viu, mai lămurit se 'nsamnă,
În plânsul singurătăţii de toamnă,
Adânca mâhnire-a vieţii ce moare...
E-o agonie de visuri de vară,
E-un suspin lung de veştedă floare,
În galbenul şes, în mândre răzoare.

Şi-auzul prinde cu 'ncetul să cearnă
Un ciripit stâns, un şuier de iarnă...
Colo, răchita la vânt se îndoaie,
Ici, plânge apa în streşine vechi,
Iar bietele foi lin tremură 'n ploaie,
Ca freamătul ud de-aripe greoaie...

II

Se lasă toamna tristă de parcă-i cea din urmă...
Şi 'n galbenă lumină, ca 'n jurul unui mort,
Pustiu-i înfloreşte... O, toamnă, tu mă mângâi!
Singurătăţi deşerte şi eu în suflet port.

Din streşinele ude se scurg greoaie picuri.
Să 'ntârzie sfârşitu-i, îi plâng la căpătâi...
Iar din frunziş porneşte lin freamăt de aramă,
Ca glasul stâns de clopot şi irosit pe văi.

III

Ce trist loveşte vântu'n răvăşite foi,
Iar ele cad, cad una câte una,
Că-i toamnă-acu şi vremuieşte 'ntr'una...
Nedesluşit înoată totu 'n somn greoi.

Sub învechitele streşini de paie
Atârnă tremurând painjenii uzi
Şi 'n ţârâitul măruntei ploi auzi,
Parcă-un suspin, ce 'ncearcă să te 'nmoaie...

Apoi, ca după plâns înfiorat rămâi;
Ce 'ntunerec orb şi 'n urmă şi 'nainte!
Stai părăsit şi de nimic nu ţi-i aminte...
Cei stinşi nu simt mirezmele sfintei tămâi.

SCRIE-MI MÂNDRO...

Ia scrie-mi, ochii tăi cum sunt? Că eu
De cat la ei, tu-i lași în jos, frumoşii —
Şi-obrajii albi se fac ca macul, roşii!
Zău, fă-mi şi tu odată 'n placul meu!

Să am şi eu dovadă... Vezi, mi-i frică!
Tu, mâni - poimâni, mai ştii, în gând ce-ţi vine
Şi-mi spui că între noi n'a fost nemică...
Şi e păcat, Ileano, şi de mine!

Mai picură-mi și tu o slovă, două,
Că prea le lași în sama mea pe toate,
Şi mi s'a rupt surtucul tot, în coate,
De când tot scriu că-mi ninge şi-mi tot plouă...

VISEZ...

Visez că linişte se lasă,
Că'n alte vremi trăesc, că-i bine,
Că *ea* m'aşteaptă 'n prag acasă,
Visez că-i linişte în mine...

Durerile parcă s'au stâns
Şi primăvara se desface ;
In sufletele care-au plâns,
Ce 'nduioşată-i sfânta pace!

Ah, gândul dragostei mă 'mbete,
Să-mi pară că-mi sărută ochii,
Că-i mângâi galbenele-i plete,
C'adorm în poala caldei rochii!...

POVESTE

Se ştiau de tinerei,
De pe când erau copii,
Când visezi în dorul ei
Şi iubeşti fără să ştii...

Făt Frumos, din lacrimi creşti
Şi te-abate pe la noi;
Şi-i îmbată pe-amândoi
Şoapta dulcilor poveşti...

Făt Frumos în lume-i dus
Şi-a lăsat pe urma lui:
Paloş sclipitor în cui,
Flori pe poliţa de sus.

Floarea albă-a sângerat,
Paloşul rugină-a prins...
Făt Frumos căzu învins
Pentru fata de 'mpărat.

Şi-amândoi în umbră plâng:
Fata plânge pe băiet,
El, voinicul, plânge 'ncet
Şi mânuţele îşi frâng...

. . . .

Mor poveştile în noi,
Noi înstrăinaţi murim...
...Duşi de aprigul şivoi
S'or găsi în ţintirim...

CE TRIST E...

Ce trist e să veghezi, mereu să tot întârzâi,
La căpătâiul unui vis ce stă să moară...
Mâhniri nedesluşite-i scapără în minte
Şi 'n picuri tot mai grele viaţa-i se strecoară.

Părerile de rău au prins să-l părăsească
Şi-adâncurile morţii învălmăşite curg ;
Iar valurile-i negre încet, încet se 'nalţă,
Şi 'n picuri tot mai grele sclipirile-i se scurg...

DRAGEI MELE

Adeseori, când treci
În cale-mi, draga mea,
Din nopţi adânci şi reci
Răsare-a jelei stea.

Şi cât îmi pare rău,
Străină când te-arăţi,
Că parcă nu-s tot eu,
Acel din alte dăţi.

Uitarea te-a 'mpietrit,
Încât azi nu mai ştii,
C'amorul ne-a robit,
Ca basmul pe copii.

Şi cum îmi pare rău,
Străină când te-arăţi,
Că parcă nu-s tot eu,
Acel din alte dăţi.

DOINĂ

— Dau cu gândul —

Dau cu gândul, de s'ar face
Mărioara mai încoace,
S'o zăresc şi dintr'odată
S'o culeagă ochii toată...

Să mă uit a doua oară,
Inima să nu mă doară:
Pe furiş să cat la ea,
Să-mi astâmpăr dragostea...

S'o privesc cu de-amăruntul
Şi să-mi cern frumos cuvântul,
S'o dezmierd, la sân s'o strâng,
S'o sărut pe ochi... să plâng...

LĂUTARII

Păcat că moartea ni l-a strâns,
Că drag le-a fost el tuturora;
Şi cântecele lui s'au stâns,
Acum ne cântă altul hora...

... Şi el în ţintirim cu morţii!
In sat porneşte vesel jocul;
Cum râde'n ochii lor norocul!
Ce iute l-au uitat cu toţii!

Iar tată-său e tot cobzar
Şi... cântecele lui te sorb...
Nefericitul lăutar —
De-atunci rămas-a dânsul orb!...

ÎN PĂDURE

Greoi atârnă galbenul acoperiş,
Purtând spărturi albastre de lumină;
Şi niciun cânt nu-şi tremură plânsu'n frunziş,
Ci'n taină-un freamăt stâns parcă suspină...

Abia atingi covoarele de frunze moi
Şi gropi adânci în urma ta se 'nsamnă,
Te sperie un molcom fâşâit de foi...
Vai, cât de singură-i pădurea 'n toamnă!

STINGHER

Ce dragă mi-a fost dânsa mie!
Iar când m'am dus din satul meu,
Îmi giuruise, că m'așteaptă,
Plângând mi-a spus-o fata, zău!

Dar într'o zi, s'o bată bruma!
Îmi vine-o veste cu noroc:
Îmi scrie mândra că m'aşteaptă
Să viu la nunta ei să joc...

Şi-acu... în linişte mă soarbe
Urâtul cu pustiu-i şes;
Spre sară, când mă 'ntorn acasă,
Tot singur vin, tot singur ies...

ÎN AMURG

S'aşterne-amurgu'n raze roşii,
Noi stăm sub vişini amândoi:
— De-acuma când mai vii la noi?
Mă'ntreabă ochii ei, duioşii...

Eu schimb privirea'n altă parte,
Mă fac că nu ştiu ce spun ei;
Şi cat aşa... în vânt, departe,
Cu ochii tot mai calzi, mai grei...

. . . .

Şi-acum, când raze de lumină
Din zarea 'nsângerată curg,
În flăcările tale-amurg,
Îmi arde patima-mi senină...

ÎN PRIMĂVARĂ

Ce tânăr şi ce vesel e codrul, parcă râde
În tremurul vioaei lumini ce îl presară!
Iar trunchiurile albe sclipesc în rama umbrei
Şi parcă ard la raza cea galbenă de sară.

Mirezme dulci de ierburi pornesc spre cuiburi calde
De unde-uşor coboară un vis de mii de şoapte,
Urzind un basm albastru... iar farmecul lui umple
Singurătatea-adâncă a codrului în noapte...

DIN TRECUT

Din rama 'ntunecată a dragostei şi-acum
Lin picură în tremur albastrele priviri
A ochilor ei tineri... Ei singuri ard în scrum
De mângâieri deşerte, deşerte amintiri.

Eram cândva 'mpreună şi mai era cu noi
Fetiţa cea mai mică, o surioară a ei ;
Şi nu ştiu cum, deodată, ne vine la-amândoi
O lacrimă, pe semne visam la flori de tei...

Odată mi-a dat mâna, în glumă, s'o sărut,
Ţin minte : era toamnă, când mâinile ne-am strâns ;
Dar cine poate spune, ce bine mi-a părut
Şi cât am plâns pe urmă şi cât mai am de plâns!

VIŞINELE

Mariei

Dulci îs vişinele toate,
„Anul ăsta-s dulci și bune,
„Și-mi plac vişinele straşnic,
„Zău, mândruțo, ia 'n mai pune"...

Fata mai culege-o mână,
Că e fată de ispravă,
Iar acum le dă cu număr,
Iar la numărat, zăbavă...

Dânsul cere încă una,
Una-i socoteală-ușoară,
Dar aici greşeşte fata
Și începe-a doua oară...

DE TE CUNOŞTI...

De te cunoşti, taci molcom şi te 'mbată
De farmecul ce-l cânt încet şi plâng...
Sunt clipele ce le-am trăit odată,
Şi'n noaptea lor blajin mi-i să mă stâng...

Sunt dulci şi-i limpede povestea lor,
Văzduhu-i plin de miros şi răcoare,
Iar ochii noştri umezi parcă mor
De farmecul iubirii ce ne doare...

În faţa unei flori ne-oprim o clipă:
Cum tremură drăguţa 'n albe foi,
Se teme să n'o rupem... şi-amândoi
O desmierdăm cu vorbe spuse'n pripă.

Iar glasul tău, ca şoapta apei line,
Îmi mângâie auzu'n pacea sării
Şi ne lăsăm pe iarbă 'ncet visării;
Ce somn uşor în mirosul sulcinei!...

Cum n'am murit atunci, în anii tineri!
Ce-ar fi acu un ceas din alte vremuri?
O clipă să te ştii copil, să tremuri
Sfios de farmecele sfintei Vineri!...

ÎN SAT LA NOI

În sat la noi sunt zece fete,
Frumoase cum nu se mai poate ;
De-o fi s'aleg le iau pe toate...
Ce ochi adânci, ce mândre plete!

Prinsoare punem amândoi :
Zâmbească una-aşa în vânt...
Ori spuie'n treacăt un cuvânt
Şi las', de nu rămâi la noi!

La horă mai ales să vii,
Să vezi cum saltă'n cântec ele ;
Ori vină la cules de vii,
Spre toamnă, când ţi-o fi mai jele.

SFÂRŞEŞTE BASM

S'a stins iubirea veselă, uşoară,
Şi 'nduioşatu-i grai, de farmec plin
Şi-acum, pe urma-adâncului senin,
Mâhnitu-i basm de mai trăieşte doară...

Si-ades, pe inima-mi însângerată
Îşi lasă trist tot farmecul lui stâns —
Atunci mă sfâşie blajinu-i plâns...
O, de-ar sfârşi povestea-i grea odată!

Să uit albaştrii ochi... Târzia rază
În care mai sclipea atâta foc,
Să uit de raza veselui noroc
Ce'n sufletu'mi mâhnit se furişează...

ACASĂ...

De două zile îs acasă,
Ce bucurie pe ai mei!
Doar pe la *dânșii* n'am fost încă
Şi nu mai pot de dorul ei...

Un gând neînţeles, o frică,
Mă tot întârzâie să plec;
Şi cum aşi vrea din suflet, Doamne,
Un ceas sub ochii ei să-mi trec...

Şi am prilej şi-o zi întreagă
Să mi-o petrec la ei sub nuc;
Şi fără pic de bănuială,
Anume pentru ce mă duc...

Căci mândra mea mai are-un frate
Şi eu mă duc la el când vreu;
Acuma însă-un gând mă doare,
Ce mai copil mai sunt şi eu!

Mi-i teamă 'n clipa revederei,
Mânuţa-i când mi-o da să-i strâng,
Să nu-mi pot stăpâni iubirea
Şi'n văzul tuturor să plâng.

DE DEPARTE

Povestea ce o cânt acuma,
Mi-i drag să n'o spun nimărui,
Să mi-o petrec în suflet numa,
S'o plâng încet în umbra lui...

Mi-au spus-o codrii într'o seară...
Ei, unde-i vremea ce-i acum
Şi noaptea petrecută 'n drum
Şi codrii care mi-o cântară?...

Cântau blajinii codri 'n noapte
Poveste înduioşătoare...
Un vis urzit din mii de şoapte,
Ce umple sufletu-mi şi moare...

ÎN TAINA SERII

În taina sfântă-a liniştitei sări
Mă'mpresură mâhnitele visări,
O dragoste în glasul lor purtând...
Iar eu, ca'n vis, abia le-aud plângând...

Îmi spun poveşti frumoase de demult,
Dar pare că mi-i silă să le-ascult...
Mi-i milă'n preajma unui zâmbet stâns
În care-o viaţă'ntreagă s'a resfrâns.

O, vise, vise, foi galbene, târzii,
Rupte din salba dragostei dintâi,
Ce dor sau ce dureri vă mai îndeamnă,
De umpleţi deşertul cu cântece de toamnă?

ALBĂSTRELE

I.

În ramă-albastră, pe-o colină,
O casă albă, 'n fund livada
Stă singuratecă 'n lumină...

Şi flori pe straturi, ca zăpada
Sclipesc în vesela grădină;
Iar printre vişini cântă Rada...

II.

Pe sus un stol de porumbei
Îşi tremură aripa 'n zare,
Ca fluturii de mititei.

Ea suie'ncet pe o cărare
Se uită 'n jos — drăguţa ei —
Şi 'n păru-i galben poartă-o floare.

Un gând o ține-o clipă 'n drum,
Ar vrea să 'ntârzie un pic —
Suntem așa de-aproape - acum...

Și încă nu ne-am spus nimic!...
Și doar ne știm, ba încă cum,
I-oi spune mâni... halal voinic!

ÎN CÂŞLEGI

Suntem tocmai în toiul câşlegilor de toamnă;
Din satul de alături sosesc căruţe 'n goană,
Năframe albe-atârnă la mândrele căpestre
Şi 'n preajmă viu răsună vioarele măestre...

E-o nuntă ţărănească... şi-i veselă, nebună...
Îţi îndulceşte-amarul duiosul plâns de strună...
... Şi hora se porneşte şi tot mai mândru-i jocul,
Iar vornicei tineri stropesc cu vin norocul...

PE DRUM

O văd stând singură în pragul uşii ;
E naltă, cum îmi place, şi-i subţire,
Iar rochia-i, ca pulberea cenuşii —
Şi 'n ochii mari ce tristă licărire!

Când trec i-e milă parcă şi mă lasă
Să sorb tot farmecul privirii sale.
Pot eu să cuget orice-aşi vrea, ce-i pasă
De-un om necunoscut ce-i iese 'n cale!...

Spre seară iar mă 'ntorn s'o văd o clipă,
Că mâine plec, şi-i prea mult până mâni...
. . . .

N'am mai plecat... şi-s două săptămâni,
Iar dânsa când mă vede fuge 'n pripă...

ÎN URMA DESPĂRŢIRII

Mâhnit stă veştejitul crâng
Şi chinuit de vânt suspină ;
Sub streşini presure se strâng
Şi ciripesc încet : se 'nchină...

Doi corbi din aripe grăbesc
Şi vin să mâie'n sat pe noapte ;
Iar cântecele lor trezesc
Singurătăţile'ngheţate.

Un brad se scutură şi curg
Iernaticele-i flori, puzderii ;
Coboară gându-mi în amurg,
S'afundă'n lumile durerii...

*

Aşa era când ea s'a dus...
Acelaş vânt şi frig afară ;
Şi soarele-i tot la apus,
Numai durerea-i mai amară..

Şi dus pe urma unui gând,
Un glas iubit parcă mă cheamă
Şi parcă văd cum fluturând,
Se pierde'n zare o năframă...

Şi nu ştiu cum, parcă mă stâng,
Înmărmuresc în loc, departe...
Iar mai târziu simţesc că plâng:
— Au unde eşti? În care parte?

DIN SURGUN...

Din nou la şcoală m'am întors,
Sunt, bietul, iarăşi în surgun...
La ceru-albastru cat mâhnit,
Copil învins de-un dor nebun!

În van pe-o carte ochii-mi port,
E grea povara slovei, când
Tot sufletul ţi l-a pătruns
Ispita dulce-a unui gând...

Ceaslov, eşti bun de căpătâi,
Să stau un ceas cu faţa 'n sus,
Un vis de dragoste citind
Pe-albastra pagină de sus...

MARIAN ŞI MĂRIOARA.

Pe sub teii de pe vale,
Cam pe unde vine moara,
Să culeagă flori venit-au
Marian şi Mărioara.

Şi'n visarea unui cântec
Îşi îngână viaţa toată;
Inima se 'nduioşează,
Valea pare fermecată.

„Mărioară, ştii tu una?
„Eu îţi spun întâia oară:
„Lângă tine mult mi-i dulce,
„Tu mi-eşti dragă, Mărioară!

„Iar în nopţile albastre,
„Pe când cântă blânde ape,
„Doru mi-i şi mult mi-i jale,
„Că nu eşti de mine-aproape!"

Şi ea râde, căci îi place
Întru una să-l asculte,
Când îi picură pe buze
Vorbe calde, cât de multe.

Dar să-i spuie nu se 'ndură,
Căci nu-i vine-aşa de-odată,
Parcă el nu înţelege?...
Socoteşte mândra fată.

El zâmbind îi zice iarăşi,
Când cu ochii o măsoară:
„Dulce eşti, dar şi şireată,
„Mărioară, Mărioară!"

Astfel pe sub teii mândri,
Marian şi Mărioara,
În visarea unui cântec
Rătăciră... toată vara.

PĂSĂRICA

Iacint, odorul casei, un scump mărgăritar,
În spre iubita-i doică se duce'n goană iar:
— Mălină, vină 'ncoace să vezi la pălărie
Cum într'un bold înfiptă-i o păsărică vie.
E-așa de mititică și trebue s'o doară!...
Hai, vină de-i dă drumul, să n'o lăsăm să moară!
— Drăguță, dar aceea nu mai trăiește, 'i moartă,
Azi păsări, drept podoabă, la pălării se poartă...
— Ii moartă?... Dacă-i moartă, ce-o pun la pălărie?
Hai s'o'ngropăm, Mălină, că nime n'o să știe!

CĂLINA

Călina ce nuntise c'un tânăr, cât un prinţ,
Călina, mândra floare, întoarsă-i la părinţi...
În umbra desnădejdii stă dusă şi tânjeşte
Şi-atât de tristă-i, parcă de moarte se găteşte!...
Tăcuţi, pe lângă dânsa se strecură bătrânii,
În casa lor le pare că s'au mutat străinii...
Şi parcă nu-s de-acolo, ci parcă-s de departe
Veniţi cu gând să plece, pe rând, în câte-o parte...

. . . .

. . . .

Călina-şi pleacă ochii, porneşte-o lăcrămare:
La sânu-i doarme pruncul, o rourată floare...
Şi'n gând de *el* se 'ntreabă... şi-i vine să tot plece,
Dar... ce să cate-acolo? Cu alta *el* petrece...
Şi plânge'n tremurarea văpăii unui dor,
Arzând pe rugul unui sălbătăcit amor...

CÂND VREMEA...

Când vremea dă în toamnă, îmi picură plângând
Senina 'nchipuire a unei dulci văpăi...
La razele de sară se desluşeşte'n gând:
Ruina unui farmec, iubirea mea dintăi.

Când se născu în mine şi când muri, nu ştiu,
Că s'a urzit în taină... Era pe semne toamnă,
Căci galbena lumină ce tremură'n pustiu,
În ochi mi-aduce lacrimi şi spre trecut mă'ndeamnă.

ÎN PĂDURE

Pe cărarea din pădure,
Prins ca de o dulce jale,
Ascultai un vers din fluer,
Când te-am întâlnit în cale.

Şi în farmecul acela
Mi-ai zâmbit cu bunătate;
Aiurit, pe cât îmi pare,
Ţi-am răspuns pe jumătate...

Şi te-ai dus tot înainte...
Trist priveam, cum lin te pierzi
Printre bolţile 'nfrunzite,
Înger dulce cu ochi verzi!

Iară freamătul de frunze
Îngâna măruntu-ţi mers;
Fluerul suna în vale
Un atât de duios vers!...

IUBITA MEA

Ce dulce e scânteia ce mi-ai aprins în piept!
Cum inima-mi tresare spre tine când mă'ndrept!
Iubita mea, stea blândă, pierdută 'n depărtări,
Tu mă abaţi din calea pustiilor cărări...
De-o rază de la tine mă simt iar mângâiat
Şi umbrele durerii slăbesc, se sting treptat.

A jale-mi cată ochii pe tristele câmpii,
Aştept mereu, iubito, din neguri ca să-mi vii,
Să rătăcim alături... Din lumea lor să ies,
Înduioşat în suflet că tu m'ai înţeles...
Iar farmecul iubirii la plânsetul de vânt
Părea-va o poveste ce frunzele o cânt...

Iubita mea, stea blândă, pierdută'n depărtări,
Tu mă abaţi din calea pustiilor cărări...
Duios gândind la tine, rămân pierdut în loc,
Înmărmurind la gândul nespusului noroc...
Şi geana-mi rourează o lacrimă de dor:
Un sol, o întrupare a sfântului amor!

CÂND TREC...

Când trec pe drumul vechi și părăsit,
O pace tristă parcă mă 'mpresoară...
Un vis uitat și'n vremuri irosit,
Mă 'nvăluie cu umbra lui ușoară...

Cum plâng poveștile de mai demult!
Și-i trist... că nu-mi mai vine să le-ascult,
Ți-i milă 'n preajma unui zâmbet stâns,
În care-o viață 'ntreagă s'a resfrâns...

AMURG

Cum picură 'n singurătate
Mâhnita pace cătră-amurg,
În geam lumina roşă bate
Şi raze tot mai triste curg...

În zarea slabă de lumină
Se 'mprăştie şi mor încet,
În golul toamnei din grădină,
Pe stuful trist şi 'ncovoiet...

A mai rămas în fund o pată
Pe cerul stins ca faţa humii
Şi tremură însângerată,
De parcă e icoana lumii....

PĂRERI DE RĂU.

Visurile ce-aşa dulce m'au durut, de mult s'au stâns,
Cum se stinge-o tânguire în amurgul unui plâns.
Iar pe pajiştea lor mândră, acum spornic înfloreşte
Doar pustiul unei toamne care nu se mai sfârşeşte...
Şi ce sarbăd mi-i cuvântul, de când sufletul meu poartă
Strai ţesut la umbra grijii, plâns ursit de-o viaţă moartă.

. . . .

Ah, de s'ar întoarce vremea şi de-ar fi să vii tu, tată,
Cu blândeţea sărutării să mă mai desmierzi odată,
Să-şi mai tremure nădejdea zarea-i dulce, iar lumina
Ei să soarbă cuta umbrei, aşternută pe ruina
Bietei mele vieţi... Şi iarăşi gândurile să mă doară
Cu-a lor tristă tânguire şi blajină şi amară...
Să suspin, să plâng în tihnă ca în vremurile cele,
Când era inima-mi plină de iubire şi de jele...

BIETUL CODRU...

Ca'n aiurirea unui leşin cată
La frunza-i ce se iroseşte'n ploaie...
În părăsita lui singurătate
De-ar şti că nu-i trăieşte nicio foaie!

Foşneşte galbenu-i frunziş a moarte...
Şi mila unui molcom plâns te 'nvinge:
Ca mâni, pe urma ta, uitarea creşte,
Uşor, ca liniştea de fulgi, când ninge...

AMORŢIRE

Nici trecutul nu-mi mai place. Ce să fac în cimitiru-i ?
Îi amar să numeri morţii, vremii stinse să ţii şiru-i...
Şi-apoi când mă uit la cele ce mi-au fost atât de scumpe,
Nu ştiu cum, aşa îmi vine, inima-mi parcă se rumpe
Din uscata-i rădăcină, şi'n zadar rămân oftând...
. . . .

Azi la poarta minţii mele nu mai bate niciun gând,
S'o mai şteargă de rugină, ori s'o scoată din ţâţâni,
Să mă smulgă din pustiul ista, plin de mărăcini...
Şi să mă'ncălzesc la para-i... să mă bucur, să mai plâng,
Să'nţeleg pe rugul vieţii, dece ard, dece mă stâng!...

DRAGI COCOARE

Aţi simţit că vine iarăşi iarna, iarna cea nebună
Şi vă duceţi, dragi cocoare, repezite de furtună,
Din pustiuri fără soare, încolo spre mândra vară,
Unde frunza nu mai ştie focul brumei, alba-i pară...
După voi privind, a jale lăcrimează ochiul meu
Şi rămân în tremurarea tristelor păreri de rău...
Lung şirag, te du cu bine şi 'ndărăt nu te uita:
Ici se năruie o lume... te grăbeşte'n calea ta,
Du-te, scapă de pustiuri fără soare, fără lună,
Stol întreg, purtat de vânturi, cale bună, noapte bună!...

FRICOŞII...

Plecat-au toţi de-acasă şi-s singur cu Grivei,
Dar mie nu mi-i frică, dece să-mi fie frică?
Nu-i nicio crăpătură şi-i uşa încuiată...
Doar lampa mi se pare că prea e mititică;
În sara asta parcă e mai întunecată...
Şi Gheorghe-i dus pe vale... Cum stăm de singurei!

Dar Gheorghe vine 'ndată, nu mai dormi, Grivei!
Că nu s'a dus departe şi trebuie să vie,
Că el acum se 'ntoarce, dar vine 'ncet, pe jos,
Unde-i zăpada mare, aşa mi-a spus el mie.
Şi-o să ne spue basmul, ştii, basmul cel duios,
Cu Făt Frumos voinicul şi doisprezece smei...

Dar ce te uiţi spre uşă, ţi-i frică, măi, Grivei?
Se sgâţână fereastra, de ger pocneşte uşa,
Şi tu ciuleşti urechea, te sperii de nimica...
E vântul... Uite'n vatră, cum svântură cenuşa
Şi pentru-atâta lucru să te cuprindă frica?
Iar dacă tot ţi-i teamă, vin ici sub ochii mei...

PE STRADĂ

I

Ce-o fi aici, că-i straşnică lumină :
Se vede, bre, de parcă-i lună plină —
Şi drumu-i alb, curat ca apa lină...

— Dar ce socoţi, că eşti în sat la noi,
Să cazi în gropi, mergând pe lângă boi?
Aici stă Vodă, bre, și cu cei doi!...

Şi cum foiesc, de parcă-i iarmaroc !
— Ce te boldeşti, mojice,'n drum? Fă loc!—
— Ţi-a tras? S'o strângi, că-i bună de noroc.

Aici tot mândre curţi ţin şir — şi cum
Sclipeşte-un geam până departe 'n drum —
Şi noi acasă bre, chiorâm de fum!...

Colea pe semne-i chef şi voie bună ;
Şi vin boierii cârd, mereu s'adună,
De cântece văzduhu'ntreg răsună.

Văd una printre ei, cu sânul gol
Şi'n jurul ei vreo patru-i dau ocol,
Aşa muiere, mă, te dă de gol...

Te uită'n rând cu dânşii stă şi-un câine.
De-o fi şi'n rai c'aici atâta pâine,
Eu n'aşi mai vrea s'apuc ziua de mâine...

II

Ce de-a femei şi toate-s tinerele...
Li-s albe mâinile şi mititele;
Dar strânse-s, bre, la mijloc, vai de ele!

Vezi, se frământă toată săptămâna:
Şi fata lor, şi maica, şi bătrâna
Ca să le fie-obrajii albi şi mâna!...

Ia să le pui să taie păpuşoi,
Să umble-un ceas desculţe prin noroi,
Să tremure de frig pe lângă boi,

La plug să steie 'n ploaie, ca un câne —
Şi-atuncea să vedem ce mai rămâne
Din frumuseţea lor de azi, pe mâne...

Oricum, dar pe Ileana mea, c'o ştii,
Că ea şi ieri ne-a 'ntâmpinat în vii,
Când ne-a dat flori de-am pus la pălării...

Pârlită, bre, de soare-aşa cum este,
Eu nu o dau pe zece ca aceste.
In ochii ei ce limpede poveste!...

Ea nu-i ca astea cu obrazul uns
Şi nu se gudură, când te-a ajuns,
Iar când nu-i placi, nu-şi râde pe ascuns.

S'o vezi trecând în fugă la fântână
Ori, când o ţine Badea strâns de mână:
În ochii ei ce dragoste blajână!...

ÎNTÂI MAI

Întinerită-i firea sub cer de primăvară,
Pe drum se 'nșiră-o oaste : e oastea proletară.
Nici zăngăniri de arme, nici sarbăda fanfară...
Ci ochii veseli cată : că 'n albe slove-i scris,
Pe flamurile roșii, lumina unui vis...

Se duc cântând pe stradă și'n mintea tuturor
E-o dulce 'nflăcărare de gând mântuitor.
Și tot mai blând răsună cântări molcomitoare :
Un vis ce își revarsă iubirea în popoare,
Iar primăvara cerne un colb mărunt de floare...

ANII CUMINŢESC...

De câte ori, în copilărie, zice într'un loc Heine, nu părăseam şcoala ca să mă gândesc singur, pe câmpiile verzi, cum s'ar putea face omenirea fericită... Frumoasă poveste, şi aşa e. Câţi nu încep ca Heine!

În adevăr, în copilărie multora le e drag să-şi migălească mintea cu astfel de visuri. Ca băiat de şcoală griji multe n'ai şi viaţa ţi se scurge mai uşoară, iar mila pentru cei ce sufăr te atinge mai curând! Te plimbi un ceas două sub cerul albastru... şi astfel pui omenirea la cale... visezi... Mai ales că nu te costă nimic, totul se încheie într'un pic de înduioşare; doar... o lacrimă, în care tremură norocul şi fericirea tuturor... da, fericirea tuturor. Când eşti copil, ai vrea să găseşti un culcuş pentru toţi, în viaţa asta, atât de învălmăşită şi grea şi atât de tristă, pe care abia o întrezăreşti. Şi în farmecul acestei duioase închipuiri, uiţi de tine — lucru dealtfel firesc — căci până una-alta îţi poartă alţii de grijă. Flacăra tinereţii încălzeşte gândul dorit şi aştepţi cu nerăbdare să sune, cât mai degrabă, ceasul luptei, ca să poţi lua şi tu parte, măcar cât de cât să fii şi tu de vreun folos. Şi anii trec, se scurge vremea pic cu pic, iar tu isprăveşti şcoala, te faci mare, eşti om serios acum, numai ceasul luptei întârzâie să sune... Nu-i vorbă, acum nici nu te prea grăbeşti. Iar viaţa e tot aşa de dureroasă,

pentru cei ce sufăr. Şi acum, aceleaşi bordeie pline de fum şi umezeală, se năruiesc la vânt, aceleaşi bocete în satele îndepărtate. Pe acolo şi acum, în niciun colţ, nu licăreşte zâmbetul bucuriei. Aceeaşi sărăcie la ţară, aceeaşi jale şi foame pretutindeni.

Tu însă parcă te-ai mai schimbat... Pare că n'a mai rămas nimic din entuziasmul de odinioară. Te uită, mâna muncitorului uscată şi neagră tremură şi acum slăbită de osteneală... Vezi, e aceeaşi privire stinsă şi umilită în ochii lui şi tu treci atât de liniştit şi cuminte, atât de rece... Pricep, sunt lucruri vechi toate acestea şi te-ai deprins cu ele. Ba ţi-e silă chiar să cauţi spre ei. Şi ai dreptate... Sunt scârboşi oamenii ăştia în zdrenţe şi murdari, cari adeseori dorm în noroi... Dânşii îţi turbură seninătatea şi-ţi strică pofta de mâncare... Aşa-i... Cu toate acestea eşti un suflet generos. Ideile democratice îţi surâd. Păcat numai că oarecare daraveri te încurcă, altfel ai intra în luptă pe faţă şi hotărît. Zăbavă multă însă nu-i. Desigur, vrei să te însori întâi? Cum am ghicit!... Da, e nimerit întâi să te însori... E urât să trăeşti singur, să n'ai aproape de tine un suflet care să te înţeleagă... Şi apoi mângâierea unei femei te alină ca o poveste din copilărie. Mai ales, când la fiecare pas întâlneşti atâtea mizerii care ucid pe omul blajin, pe omul adevărat simţitor.... Pe lângă acestea însurătoarea mai are avantagiul că te face şi mai serios, mai cumpătat în toate şi asta face mult la om... Două calităţi indispensabile... Pe urmă vin copiii, alt bun şi câtă mulţumire, cât farmec să auzi gungurind în jurul tău... Dar asta numai un tată o poate spune.

Şi anii trec, iar vremea pe toate le poate schimba mereu. De tot ce a fost, îţi aduci mai anevoie aminte. Aşa-i făcut omul, mereu tot altele-i cântă. Şi, de unde odinioară vedeai până departe, acum abia îţi zăreşti lungul nasului. Vezi că anii scurtează vederea.

Ţi-ai pus în minte să lupţi pentru un ideal. Foarte bine. Ce folos însă, că n'ai cu cine lucra. Niciun om sincer. Niciun

om cu tragere de inimă pentru tot ce-i bun. Toţi deopotrivă de interesaţi. Toţi urmăresc scopuri murdare. Niciunul cinstit. Asta negreşit desgustă. Mai bine stai deoparte, priveşte la ei şi râzi.

Sigur, mai bine.

Ai fost bun şi i-ai tolerat. Dar şi toleranţa are o margine. Nu zic, sunt pentru democratism, dar nu aşa cum îl înţeleg dânşii.

Până aici mă rog...

Mai întâi, la drept vorbind, n'avem proletariat. Da, prietene, n'avem proletariat. Tocmai asta vorbeam şi ieri la Capşa. Şi asta trebue susţinută şi în Parlament. Cu asta le dai la cap.

Admirabil.

Vorbesc dânşii de sărăcia dela ţară.

Mofturi!...

Prilej de vorbă. Ţăranul nostru o duce încă destul de bine. Am putut constata asta cu prisosinţă chiar săptămâna trecută, cu prilejul unei răscoale. Sunt leneşi şi nu vor să muncească, asta-i buba.

Beţivi.

Foarte beţivi.

Buclucaşi.

Foarte buclucaşi, sălbatici chiar. Pentru toată nimica te înjură şi sar cu parul. Chiar mie mi s'a întâmplat. Şi ar trebui luate măsuri energice.

Ar trebui să-i împuşte.

Da, ar trebui înfiinţată pedeapsa cu moartea.

Ca în Franţa.

Sigur, altfel nu-i chip de trai.

MOŞ IORDAN.

Moş Iordan e curier. El ne aduce „poşta" de două ori pe săptămână, iar acu e iarnă şi, cum mi-i urât în sălbăticia acestei singurătăţi, aştept sosirea corespondenţei, cum aşteaptă amanţii ceasul întâlnirii... Poate azi am şi eu vreo scrisoare dela... (degeaba surâzi, gingaşă cititoare, crezi că am vrut să zic dela „vreo trandafirie şi sălbatecă Clotildă"?). Apoi, iacă nu, — ci dela vreun prieten — şi cu gândul ăsta petrec ceasuri întregi, în cârâitul ciorilor flămânde, în yâjâitul vântului în sârma de afară... Iar când bietul bătrân intră pe uşă nins şi plin de frig, eu tresar de bucurie şi-l primesc cu un „bună vremea", cald şi repetat de câteva ori în şir... Moşneagul îmi surâde voios şi îmi răstoarnă la picioare sacul, plin de monitoare oficiale, câteva gazete şi vreo două-trei scrisori, umplând odaia cu aerul rece de afară.

— Azi ai adus poştă multă!

Pe moş Iordan vorba asta îl încântă.

— Acum du-te, moş Iordane, acasă, de te odihneşte!

Moşneagul însă mereu se află în treabă, deşi n'are nimic de făcut, se codeşte şi nu pleacă, până nu închidem oficiul. Ii e urât şi lui acasă...

* * *

Azi am fost pe malul gârlei. E întâia plimbare. Un pic de libertate în largul firii mă îmbată și ca un copil mă bucur, încălzit de întâia rază de primăvară. Imi fac ochii roată : pretutindeni lumină, senin... și apele curg puhoi. Cântecul lor aduce dor de ducă și mă las în aburirea unui vis ușor, cu ochii duși pe oastea albă a sloiurilor, ce se grămădesc la cotituri, se'nalță, se coboară, apoi se sparg venind și încet se 'mprăștie la larg, se pierd departe, dealungul sălciilor verzui și mirositoare. Și ciocârliile cântă și ceru-i limpede, senin și... moș Iordan îmi face semn și mă „poftește, că's două trecute și avem de lucru".

Moș Iordan e foarte scrupulos în afaceri de serviciu. La opt dimineața, ori la două după prânz, el e cel dintâi la oficiu. Și cum se trudește, bietul, să mă scoată om, dar geaba!

— Moș Iordane, nu-i de mine breasla asta! Ca mâni o să vă las!

Și bietul curier mai nu plânge pilduindu-mi *conștiința datoriei...*

— Nu mai grăi, domnișorule! Ia, e greu, pân'te-i deprinde, c'apoi o să-ți pară jucărie! Iacă, eu... — că-acuma matale știi — până nu închideți, măcar cum, mie nu-mi vine să plec.

Și în adevăr, toată ziua moșneagul se află, chipurile, în treabă. Mereu dă „instrucții" cantonierului. Uneori grămădește pe câte un particular mai naïv și-i face curs de telegraf și poștă. Dealtfel oricine vine la oficiu, cu moș Iordan face mai întâi cunoștință.

— Ce-i, voinice, de unde ești?

— Apoi, să mi bateți o hârtie...

— Dă-o 'ncoa și stai ici...

Și moș Iordan îi ia hârtia, se uită pe dânsa, ca și cum ar ceti-o — moș Iordan nu știe carte — apoi mi-o aduce mie s'o descurcăm....

Când lucrez la aparat, dânsul stă nemișcat, cu ochii la releu și ascultă, chipurile înțelege și el tot...

În sat trece drept omul care știe toate secretele de la telegraf, dar e giuruit să le tacă... Așa se laudă el tuturor, când se găsește cu chef...

*
* *

Dela o vreme încoace avem poștă în fiecare zi. Pe mine asta mă bucură, moș Iordan însă stă toată ziua mâhnit și dus. De unde mai înainte toată corespondența trecea prin mâinile sale, acu se duce numai odată pe săptămână și chiar atunci se întoarce cu sacul aproape gol, că îi mai mare rușinea, cum zice el. Pe noii curieri nu-i poate suferi și mereu se ceartă cu ei, nemulțumit de serviciul lor... Dânșii i-au năzuit toată gloria de odinioară. Și pe lângă toate astea, azi a aflat chiar dela conductorul cu care face schimbul corespondenței, că direcția a hotărît să desființeze postul lui de curier. Mai mult, azi s'a întors cu sacul deșert, nicio scrisoare, nimic. Asta l-a săgetat adânc în inimă și a plecat acasă, clătinând din cap, iar buzele îi tremurau. Acasă îl aștepta *murgul* flămând...

Conductorul avusese dreptate. În adevăr ,după câtva timp, direcția ne făcu cunoscut frumoasa-i ispravă. Moș Iordan fusese sacrificat. Mai mult,, pe luna din urmă nu i-a dat nicio lăscae și doar toată leafa bietului bătrân era de treizeci de lei. „Onorabila" direcție suprimase postul și abia după o lună ne-a dat de știre!

Când i-am citit ordinul, dânsul ședea nemișcat, cu ochii în pământ și parcă se gândea aiurea. Isprăvisem de citit și el mai rămase câteva minute locului, cu neputință să facă o mișcare.

Tot în ziua ace a ne-am dus amândoi pe linie. Se cosea pentru întâia oară iarba și prepelițele cântau. Noi tăceam... La un deal am poposit. Vântul ne aducea miros de fân, cosit de curând. Moș Iordan coboară și ia o poală de fân. Murgul nechează

încet şi prinde a ronţăi, în vreme ce moşneagul îl mângâie, îl desmiardă şi-l îndeamnă să mănânce...

Îi vorbea... Murgul îi era cel mai bun prieten. În clipele acele se petrecea o dramă atât de înduioşătoare în sufletul acestui om!... Îi picura pe suflet povestea vieţii lor întregi... S'a zdruncinat bietul, toamna pe sloată şi iarna pe ger şi vifor şi acuma au dat cu piciorul în el, ca într'un câine, fără milă şi fără de ruşine!...

NOTE ŞI IMPRESII.

După două săptămâni de călătorie prin Italia, am ajuns la Roma. Am trecut prin Veneţia, Bologna şi Florenţa. Pretutindeni risipă de marmură, cer albastru, ruină şi sărăcie... Din rama cerului senin răsar atâtea statui albe de parcă le-au nins de curând şi atâtea palate negrite de vreme; frumuseţea lor veche şi tristă aduce visuri şi melancolie. Unele d'n ele sunt deşerte şi totuşi sunt atâţia oameni cari n'au niciun adăpost!... Aceştia dorm pe unde-i apucă noaptea: unii din ei îşi au culcuşul sub cine ştie ce zid în ruină, ori în vreun cimitir...

*
* *

Ies dintr'o galerie de tablouri; am văzut deja atâta pictură, că mă dor ochii şi's obosit, de nu mai pot. Mereu aceleaşi subiecte de biblie, aceleaşi madone, cari plictisesc de la o vreme, cu toată frumuseţea lor desăvârşită...
Mai ales tablourile lui Rafael au ajuns să n'aibă pentru mine farmec. Bietul Rafael!... Dar a cui e vina, dacă pictorului îi place să-şi migălească geniul, înfăţişându-ne mereu una şi aceeaşi madonă, eterna lui dragoste, cu pleoapele în jos, mai mult sau mai puţin visătoare...

Nu bogăţia de culori te ţine în loc în faţa unui tablou, ci un gând, o durere, pe care artistul încearcă s'o prindă pe pânză. Şi multă viaţă nu prea scânteie în operele lui Rafael. Cel puţin mie, tablourile sale nu-mi grăiesc mult. Poate nu le pot pricepe farmecul... În schimb ador pe Michel Angelo. Câtă bogăţie de concepţie, câtă desăvârşire în culori, în expresiile figurilor, în tot... Şi pictor, şi sculptor, şi arhitect, şi în toate neîntrecut... Cum scânteie viaţa şi jilava răceală a marmorelor sale!... In faţa operelor lor ţi-i drag să stai mult şi să priveşti, fie o pânză, fie o marmoră : şi una şi alta deopotrivă te lasă pe gânduri.

Coliseul e cea mai frumoasă ruină din câte am văzut. Un zid, uriaş de înalt şi rotund, cu vârful năruit, pe care creşte muşchi şi iarbă. Cerul serveşte de acoperiş. De jurîmprejur se înşiră ferestrele, spărturi albastre de lumină, care dau atâta farmec acestor ruine, ce de veacuri stau să cadă. Inăuntru linişte, din când în când doar de se desprinde de sus câteo pietricică. Şi o pace tristă te împresoară... El, aşa năruit cum e, cine ştie cât mai are de trăit!... Şi nouă ca mâine o să ne sape groapa... Cât sânge a curs aici, câte sfâşietoare agonii, în două cu muget de fiară, cu răcnet de gladiator şi cu zâmbet de femei... Ce mai petrecere şi asta!... Gladiatorii se luptau, până ce din trupul sfărâmat sângele curgea şiroi ; atunci cereau cu ochii îndurare dela spectatori, iar femeile, îmbătate de farmemecul priveliştei, făceau semn ca lupta să continue până la urmă...

*
* *

Închid ochii şi las gândul să mă poarte. Mă văd în faţa unui tablou : cele trei mironosiţe. Stau la mormântul lui Christos, desculţe... Una din ele are aerul unei ştrengăriţe şi mă prind c'ar fi ispitit şi pe Isus din groapă... Celelalte două mai sfioase... Ce ochi mari şi plini de o leneşă patimă şi cum îmi venea să le sărut...

GHEORGHE VĂTĂJELU

E în amurg şi ceru-i stâns, iar în lumina slabă câteva foi de viţă sălbatică, uscate şi roşii, se mişcă la vânt. Din când în când tremură, pare că şoptesc ceva şi iarăşi tac... Induioşat ascult şi porneşte a plânge în mine povestea singurătăţii. Atâtea dulci nimicuri mă leagă de farmecul nelămuritului amurg! Mă văd departe, acasă... Înserează, ca acum, şi-i toamnă. Eu stau sub un stog de fân. Ce dulce miroase ghizdeiul! Lângă mine, Gheorghe cântă din fluer. Parcă-l văd: înalt şi oacheş, cu pletele negre şi mari, până în umeri, sfios şi dulce la vorbă şi bun la inimă, bun, cum n'am mai întâlnit. Iar mintea lui e plină de poveşti, pe care mi le spune seara, până târziu, până ce picur de somn în şoapta lor tot mai uşoară... Şi erau frumoase poveştile lui Gheorghe... El însuşi le gusta, când mi le spunea, ca şi cum el însuşi le auzea pentru întâia oară. Şi nu era poveste în care să nu amintească de singurătatea codrilor bătrâni şi uriaşi, ce zi şi noapte cântă, prin cari numai Făt-Frumos putea trece, că era voinic şi tânăr, iar codrii îl iubeau. Şi numai în preajma lui îşi dădeau crengile într'o parte şi-i deschideau cărare de lumină albastră... Încolo umbră şi întuneric peste tot... Aşa era pe atunci.... Iar Cosinzenele din poveştile sale erau toate bălaie, cu părul gălbui, ca floarea ierbii din răzoare, cu obrajii albi

şi cu ochii albaştri, ce cătau aşa de dulce, că-ţi venea să-i săruţi... Aşa, pe semne, îi plăceau lui fetele!...

Gheorghe avea un cult pentru sfânta Vinere. Îmi vorbea sfios de bătrâna sfântă. Farmecele ei îl stăpâneau şi-i umpleau sufletul de înduioşarea unei dulci evlavii. Sfânta Vinere e miloasă şi totdeauna ajută pe omul bun. Ea stă departe şi singură, într'o căsuţă cu acoperiş de flori cari nu mai veştejesc, împrăştiind până departe lumina lor albă, ca de argint... În uşa ei, pe vreme de seară, bate Făt-Frumos, întârziat pe drumul singuratec şi ea îl găzduieşte şi-i dă poveţe, şi-l scapă de grele primejdii. Astfel îmi vorbea Gheorghe de sfânta Vinere, iar eu îl ascultam înfiorat şi parcă auzeam scârţâitul uşii de la casa uitată şi singuratică, în care trăia sfânta.

*
* *

Gheorghe îmi ajuta la făcut laţuri din păr de cal şi cuşti. Pe aşa vreme de toamnă era plină grădina de sticleţi, de piţigoi şi de presure mari şi galbene. Eu des de diminicioară o luam dealungul pârâului după mlădiţe de răchită. Le tăiam una câte una şi le curăţam, iar frunzele lor, galbene şi ude de ploaie, miroseau frumos. Şi unde şuieram eu voinicul, aşa îmi zicea Gheorghe, şi meşteream la cuşti albe, cu două portiţe şi cu cerdac, iar Gheorghe ajuta şi el şi zor şi muncă pe mine, că n'aveam vreme să sorb o lingură de lapte dulce, gustos şi bun de la *rujana* noastră, aşa harnic eram... Iar când mama intra în casă, îşi punea mâinile în cap de isprava ce-i făceam : gunnoi, să iei cu carul... Eu şuieram înainte, nici nu vedeam, nici nu auzeam nimic, mă aflam doară în treabă şi grăbeam lucrul, că era plină grădina cu ciripiri...

*
* *

Niciodată Gheorghe nu se întorcea de la ţară cu traista deşartă. Măriuca lui avea grijă s'o umple cu pere şi perje uscate şi cu mălai dulce. Iar eu, în ziua când trebuia să sosească, îi aţineam calea de departe de casă. Şi el se întorcea bucuros, că şi-a văzut casa şi satul şi-mi dădea traista plină şi părea aşa de mulţumit că darul lui îmi făcea atâta plăcere...

Uneori rămâneam închis la şcoală, de astea am păţit eu multe, dar nu-mi păsa de loc... Ştiam că nu rămân flămând, că Gheorghe, dacă vedea că întârziez, venea bietul să mă scoată din bucluc... Eu îl aşteptam la fereastră.

— Hei, voinice, ce mi-ai făcut?

Şi-mi arunca din drum o pâinicică rotundă şi proaspătă, cumpărată din banii lui, de la Mochiu, că de acelea îmi plăceau mie.

— Vezi, să nu te simtă care cumva...

Şi Gheorghe se depărta îngrijat, iar eu mâncam din pânea neagră şi gustoasă, cu frică, ca nu cumva să mă prindă domnul...

* * *

Gheorghe s'a întors de mult la Mariuca lui şi la cei patru copii. Când a plecat dela noi, a plâns ca un copil. Am plâns şi eu şi la toţi le părea rău. Firea lui blajină şi îndulcită de poveşti n'au fost ştirbit-o nici nevoile, nici greul vieţii dela ţară, pe atunci... Cine ştie dacă sufletul lui, atât de limpede şi înduioşat odinioară, nu s'o fi întunecat acum! Viaţa e aşa de grea şi ţăranii noştri aşa de săraci şi batjocoriţi! Poveştile lor încântă copilăria atâtor odrasle boiereşti, pe cari ţărancele le alăptează, iar când aceste odrasle se fac mari, din înălţimea lor trimit plumb fierbinte în loc de pâine şi pământ, acelora în braţele cărora au crescut, acelora pe spatele cărora trăiesc şi faţă de care nici milă, nici ruşine n'au!...

IN RUINĂ.

O casă veche şi părăsită, o ruină, pe care creşte muşchiul. Zidurile, bătute de ploi şi înegrite de vreme, iar când trece vântul printre ferestile sparte, parcă-şi aminteşte ceva și plânge... O cunoşti? E casa voastră... Priveşte! În curte a crescut iarba naltă. Acolo, dealungul bălăriilor era odată zăplazul vechi și înroșit de soare; sub streşinele sale late îşi făceau cuiburile urzicarii. Vremea l-a năruit, apoi l-aţi pus pe foc, ţii minte? Într'o iarnă, eraţi în nevoie şi în bătătură niciun lemn... Pe atunci erai abia copil...

. . . .

Sunt două săptămâni de când bietul tata e bolnav greu. E o linişte tristă în toată casa. La toţi ni-i frică parcă de ceva și căutăm să ne ascundem gândul unii de alţii. Un sgomot, o mişcare, o vorbă ne'nfioară şi tresărim ca dintr'un vis urât...

* * *

Privesc pe fereastră. Vântul şuieră la geamuri. Plouă în două cu omăt şi-i frig. Copacii negri se clatină mereu. Se pare un nesfârşit amurg de toamnă, târzie şi rece. Un ceas, o clipă, trece

aşa de încet şi greu în ţârâitul necurmatei ploi şi îmi pare că de mult, de când mă ţin minte, e bietul tata bolnav şi gândul acesta mă apasă într'una şi mă simt tot mai mâhnit, mai singur cu el...

*
* *

La căpătâiul tatii veghem pe rând. În odaie o lumină slabă, aproape întuneric. O candelă arde într'un colţ. Vorba lui e ostenită, domoală şi stinsă. Stau nemişcat şi mi-e frică parcă să mă gândesc, mă tem să nu-mi audă gândul şi să-i turbur odihna. Ascult şi, în suflarea lui uşoară ca o pâlpâire înceată de flacără ce moare, pare că mă desmiardă atât de blând, atât de dulce, atât de molcom, că-mi vine să plâng — şi plâng în gând... S'aude doar picuratul unei lacrime, ce cade pe măsuţa neagră de lângă pat.

*
* *

Tatii îi merge mai bine şi toţi oamenii îmi par acum mai miloşi, mai buni. Azi m'am dus la şcoală. Sunt unsprezece ceasuri dimineaţa. Băieţii ceilalţi s'au dus şi am rămas singur în clasă. Pun tabla pe bănci şi întind pe ea o hartă, pe care trebuie s'o colorez. Lucrez la ea cu poftă, ca niciodată, şi nu-i uşor, mi-i bine în liniştea asta blajină, în care mă îngrop cu drag, ca 'ntr'un vis mângâios, şi cânt încet, în vreme ce culorile se aştern pe hârtie, uşoare şi transparente, ca cerul albăstrui de primăvară.

*
* *

În noaptea de pe urmă am stat până târziu, la căpătâiul tatii. Apoi m'a prins somnul şi am trecut în odaia de alături. Când

m'am deşteptat, în casă era frig şi întuneric. Mă ridic şi paşii îmi răsună a gol pe scânduri şi parcă aud grăind.

Îmi pare că un glas îmi strigă la urechi, mă asurzeşte şi că toată clasa se clatină de zgomotul vorbei...

* * *

Azi am fost în cimitir. Pe mormântul tatii creşte iarbă, iar deasupra groapei un vişin înflorit îşi scutură florile-i albe şi-i linişte. Pare că-i iarnă şi fulgi albi cad uşor... Pare că ninge... şi ceru-i albastru, iar păsările mângâie tăcerea morţii cu cântecul lor milos.

* * *

Dă iar în primăvară. Pe cerul în lumină trec nori albi şi uşurei. În grădină miros de răchită, de iarbă... Stau pe o bancă la soare. La picioare scânteie un colb vioriu de flori de câmp şi-s singur şi mi-i dor de tata şi plâng...

* * *

Trecut-au ani, ani grei şi trişti. Iar când mă poartă gândul spre vremea de odinioară, îmi vine în minte o casă veche şi părăsită, o ruină, pe care creşte muşchiul. Zidurile, bătute de ploi şi înegrite de vreme ; iar când vântul trece printre ferestile sparte, pare că-şi aminteşte ceva şi plânge...

O cunoşti? E casa voastră...

IN GRĂDINĂ

Stau pe-o bancă într'o grădină şi mă încălzesc la soare. Nu-s mai mult de nouă ceasuri. Cunosc după soare... Soarele de toamnă mi-i drag. Razele sale dulci mângâie şi parcă-mi povestesc încet şi lin duiosul : *era, era odată*... şi asta cu o melancolie, pe care o guşti numai atunci, când prinde frunza să îngălbenească, pe când încearcă să te strângă primii fiori ai toamnei, şi-i raza caldă încă, pe când bietele rândunele se gătesc de drum... Încă un cântec, două, un ciripit sperios şi... rămâneţi cu bine cuiburi goale şi reci. Trec pe urmă şi cocoarele şi frunzele se răcoresc mereu şi cad tot mai uscate şi mai galbene, în lumina târzie, ce tremură 'n pustiu...

În clipa asta niciun ciripit, nicăieri. Numai picături grele de apă s'aud, cum cad de pe o stâncă. Ridic ochii şi mă uit într'acolo. Sunt albe, ca picuri de argint şi una câte una, cad, se sfarmă şi vin altele în loc şi iarăşi altele, tot altele... Printre pietre, muşchi şi flori. Floricele albastre, mărunte şi câteva frunze încă verzi. Un grădinar începe să cureţe pomii de crengile uscate. Le taie şi ele, încet-încet, se lasă, pârâie şi cad foşnind. Trece un cocostârc pe deasupra mea. Sboară pe aproape c'aud freamătul aripelor, iar în gând îmi vine o amintire... Stau pe o colină, în câmp. La câţiva paşi, una din cele mai talentate fete la pictură soarbe cu ochii frumuseţea unui peisaj din preajma

noastră. E o vale. In faţă o şatră. Câţiva copii, aproape goi, se prăjesc la soare. În fund, în aburirea albastră, un iaz cu trestii şi două sălcii. Pe sus se roteşte un cocostârc, în lumina limpede a dimineţii, iar umbra lui se resfrânge în apa adormită, singurul punct ce se mişcă lin pe întinderea albăstrie. Cobor pe o cărare. Un *danci* îmi iese înainte şi se dă tumba prin iarba mirositoare. Cu ţiganii te împrieteneşti din două vorbe.

— Auleu, cuconelule, fumezi? Dă-mi şi mie de-o lulea, că pe aici nu creşte!...

— Nu te ruşinezi, tată, să ceri tutun? Apoi... dacă i-ai dat tatii, dă-mi încai şi mie!

— Şi tu fumezi, mă piciule?

Ţigănuşul închide ochii, dă din cap, fuge şi-mi aduce o lulea ca să i-o umplu, apoi se dă iarăşi tumba. Tată-său îl fugăreşte, el ţuşti pe o parte şi vine pe alta şi tumba jos...

Trec câţiva băieţi de liceu. Abia s'au întors din vacanţă. Desigur, acuma fiecare are doi-trei lei. Pentru un elev de liceu asta e o avere... Două-trei zile, eşti stăpân pe câteva prăjituri dela oricare cofetărie, poţi chiar să răspunzi pentru o cutie de tutun de clasa a doua şi să-ţi mai rămâie şi pentru un petec la ciubota stângă... Cel puţin aşa făceam eu! Ei, dar viile pe seama cui sunt toamna? Pe seama cui? Le iei dearândul pe toate. E aşa de bine, pe sub butucii încărcaţi de struguri, printre foile galbene şi rare, că trânteşti cartea de sar foile din ea şi sorbi bobiţele gustoase şi pline şi dulci şi laşi a lene să te fure povestea cerului albastru, printre foile galbene şi rare, iar soarele, soarele-i cald...

Mă gândesc la anii aceia şi-mi pare rău că nu mai port cărţile la subţioară. Şi atuncea voiam să mântui cât mai degrabă cu şcoala... Nu doar că mă plictisisem de ajutat la prins roii, că avea gazda prisacă, iar la retezatul fagurilor aveam şi eu drepturile mele... Şi apoi bâzâitul albinelor prin livada mirositoare îmi

era drag. Imi era dragă oastea gălbuie, măruntă şi războinică, ce plutea în aer, cu miile de aripi uşoare şi străvezii, a căror muzică lină tremura în văzduh, ca o coardă subţire şi întinsă de argint, pe care ar bate-o vântul...

Ce folos că profesorului de matematică nu-i plăcea deloc poezia asta!... Nu-i plăcea să prindă roii şi nici măcar muzica nevinovatelor albine. De aici s'a iscat dizidenţa între noi. Dânsul ţinea morţiş la iadul negru şi întunecat al cifrelor, eu la raiul din livadă. Iar când sosea *oribila oră*, mi se părea că's întins în sicriu, că mă lasă în groapă, că aruncă ţărnă peste mine şi n'am putinţa de a striga. Prohodul tuturor popilor din lume desigur n'ar fi fost aşa de plicticos, aşa de nesuferit, ca explicarea înceată şi monotonă a acestui savant... ca şi cum avea de făcut omul nostru vreo călătorie de veacuri prin spaţiu şi o ia pe încetul, că-i drumul lung... Părea că s'a pus să numere pe îndelete toate picăturile de ploaie ce au căzut dela Adam şi Eva încoace, şi asta în şoapta cuvântului, că adormeai cu ochii deschişi... Dar când se pregătea să strige la lecţie! Doamne, de m'ar lăsa pe altădată!... Şi ochii mei cătau ţintă la catalog! Aşteptam să întoarne fila, eu eram, bietul, pe pagina a doua, al treilea de sus... S'aude un fâşâit şi o săgeată îmi trece prin inimă... Urmăresc mişcarea creionului... Face un punct în dreptul numelui meu şi mi-l şopteşte... Atâta tot şi ţie, iubite cititor, desigur îţi pare asta un moft!... O fi, dar mie trebuşoara asta îmi scotea peri albi. Imi vâjâiau urechile şi ieşeam la tablă năuc.

De ici încolo, ce să vă mai spun?... Niciodată nu era chip să mă înţeleg cu creştinul ăsta în vorbă. Şi apoi parcă vorba lui era vorbă? Limbă de cântar!... Şi nu aducea deloc, dar absolut deloc, nici cu bâzâitul albinelor, nici măcar cu îngăimatul unei biete frunze răvăşite... că mă uitam la el cu milă, dar mai mult la creionul din mână-i... Mă gândeam la întunerecul din

preajma ochilor mei, la noaptea în care vedeam scris cu litere roşii, cele trei întrebări — taman ca'n basme — şi parcă auzeam fluturatul paloşului alb şi sclipitor, pe deasupra capului meu... Şi afară, la câţiva paşi, atâta cântec, atâta poveste frumoasă şi dulce, în liniştea deplină a cerului albastru şi tu, nenorocicitule, nici nu vezi, nici nu auzi, — tu mori la tablă, cu creta şi buretele în mână...

JEAN VOLDERS

Se pomenește cu drag de oamenii care au știut să iubească pe semenii lor. Cine n'a lăsat o lacrimă pe pagina în care se vorbește de frații Grachi? Și or trece veacurile unul după altul și dânșii, ca atâția alții eroi, vor trăi în amintirea tuturor. Totdeauna omenirea cu dragoste va visa la ei, căci dânșii pentru bine s'au jertfit, pe când cu groază se va șopti întotdeauna povestea grea și neagră a unui Țar, de pildă.

Acum, de curând, și rar s'a întâmplat vreodată ca un om să se bucure de atâta iubire și al cărui sfârșit trist să-ți umple sufletul de atâta milă și înduioșare.

E vorba de un prieten al nostru, de Volders.

Jean Volders, un șir de ani a muncit fără seamăn, pentru organizarea muncitorilor belgieni și rodul acestei neobosite activități a cutremurat pe toți: s'a îngrozit burghezia față de izbânda proletariatului belgian, s'au bucurat proletarii conștienți din toate țările de strălucita reușită a fraților lor, și au plâns cutremurați de jale, la vestea că Jean Volders, Jean al lor, sufletul mișcării muncitorilor belgieni, sfârșește la casa de nebuni...

Nefericitul erou fusese de o constituție puternică, voinic și tânăr încă, însă din pricina prea multei munci, care încet-încet i-a sleit puterile, a căzut învins de boala crudă și sfâșietoare...

Jean Volders, până în cea de pe urmă clipă de luciditate a minții, nu s'a retras din luptă. Chiar, când pleca din când în când, în călătorie, pentru a-și reculege puterile, dânsul uita de repaosul trebuitor de care avea atâta nevoie și adeseori organiza meetinguri, lua parte la întrunirile socialiste din diversele orașe, ținea discursuri, însuflețit mereu de acelaș avânt, vorbea mereu și la tribună, și pe țărmul mării uneori, oriunde întâlnea un grup oricât de mic de muncitori.

De aici vine nețărmurita dragoste și dureroasele păreri de rău ce îi poartă toți acei care l-au știut, toți acei cari au auzit de dânsul.

„Jean al nostru", așa îi ziceau lui muncitorii. Și, pe când în seara de 14 Octombrie, o seară ploioasă de toamnă, mulțimea din Bruxelles, strânsă în număr mare, în fața *Casei Poporului* aștepta cu nerăbdare, — în ploaia măruntă și rece — și îngrijată, rezultatul primului scrutin, *Jean al lor* nu mai era printre ei...

Și, pe când acele mii de oameni au aflat de glorioasa lor izbândă, în strigătul acelei bucurii au picurat și lacrimi fierbinți de jale și recunoștință pentru „bietul Jean"...

Și, pe când glasuri tremurate cântau frumoasa izbândă, jelind pe „bietul Jean", se poate ca atunci nefericitul Volders, într'o clipă de seninătate să-și fi dat seama de victoria fraților săi...

* * *

Volders are momente când își dă seama perfect de starea lui nenorocită. Uneori, încă pe când era la *Forest* acasă, deja bolnav, își aducea aminte în clipele de lumină de iubiții săi prieteni.

Adeseori, cu lacrimile'n ochi, zicea: „muncitorii nu mai au nevoie de un conducător. Trenul e pe şine, iar maşina încălzită poate porni şi singură de-acuma..."

Volders ştie că e nebun. De multe ori se linişte a la vorbele mângâioase ale soţiei sale, îşi venea în fire şi atunci începea să plângă şi o ruga să-l ierte, căci Volders — zicea el — nu mai e Volders...

O scenă tristă, când a plecat la casa de sănătate. Dânsul se gătea de ducă, oarecum vesel, cu gândul că merge la parchet ca să denunţe pe tatăl său, acuzându-l că i-ar fi furat averea... Averea era un revolver cu care Volders încercase să se sinucidă... In clipa când ieşea pe uşă, soţia sa neputându-şi stăpâni plânsul, i-a zis: „Jean, dar mie nu-mi spui nimic?" Şi Jean s'a întors din pragul uşii şi-a luat ziua bună, a îmbrăţişat-o, apoi s'a dus... La casa de sănătate directorul institutului i-a spus unde se găseşte: „Dumneata eşti bolnav, domnule Volders şi ai nevoie de îngrijirea noastră" şi Volders s'a retras într'un colţ al sălii, liniştit...

La casa de sănătate uneori se plictiseşte să mai stea. Ar vrea să plece de acolo, la redacţie, la ai săi... şi adeseori întreabă pentruce nu i se mai trimite „Le peuple"?...

Adeseori se înfundă în grădină şi lăsându-şi capul pe mâini, plânge la amintirea zilelor scumpe de odinioară...

LA ŢARĂ

Pe o coastă, în lumina albastră a cerului de vară, albeşte satul. De o parte se înşiră casele până sub un deal acoperit cu livezi şi vii, iar de altă parte, în jos, până departe, se întinde şesul verzui, peste care tremură o ceaţă subţire, ca o pânză imensă de păianjen, muiată într'o ploaie de raze azurii.

Stau pe prispă şi-s singur. Sătenii îs duşi la muncă, iar copiii cu vitele pe şes. In colbul de pe drum se scaldă un cârd de vrăbii. Se ciugulesc, de parcă-şi numără penele şi bat din aripioare. Acuşi le scutură de praf şi nu ştiu ce-şi tot spun, că'ntr'una ciripesc... Acu îşi resfiră penele şi rămân aşa, cu aripele întinse la soare, molcomind încet, ca într'o aiurire de vis îndepărtat, apoi sboară speriete de o rândunică.

Se face tăcere... Doar un pic de vânt abureşte frunza unui păr şi o clatină uşor, o răcoreşte, iar deasupra mea, fire de paie, lăsate'n jos peste streaşină, se mişcă încet. Niciun scârţâit de uşă, nicio vorbă... Din tindă vine un ţârâit de greier. Pretutindeni un farmec trist, o nesfârşită singurătate.

Ce albe îs casele toate — până şi cea din fund, ce parcă stă să pice sub greutatea acoperişului galben... Ferestrele mici, unele din ele numai dintr'un geam, iar de jurîmprejurul lor şi a prispei a tras gospodina casei brâie albastre şi roşii, să înveselească ochii, s'alunge parcă din gând — măcar pentru o

clipă — sărăcia şi grija omului nevoiaş... Bieţii săteni, toată vara la muncă, pe arşiţă... Toată vara fac umbră lanurilor înfierbântate de soare, muncind cât ţine ziua de mare, pentru un pumn de făină, care de multe ori se nimereşte aprinsă şi amară... Trăiesc ca vai de ei, iar cel de pe urmă gologan îl dau pe un bulgăre de var, că-i bine şi frumos să-şi ţie omul casa albă şi curată, ca să poată zice şi el, din toată inima, *că e bucuros de oaspeţi*, după cum e datina, când din întâmplare vreun drumeţ s'ar abate din cale pentru un pic de hodină...

. . . .

Ridic geamul şi mă uit pe fereastră. In casă răcoare şi miros de flori uscate, de busuioc. În fund pe o laviţă, scoarţe albe şi lăicere vărgate şi cu flori pe ele. Intr'un colţ, o ladă de Braşov, iar într'un cui ştergare albe şi cusute frumos. Toate's zestrea fetei. Astea îi sunt singura avere şi toate sunt făcute de mâna ei... Şi cine ştie câte amintiri se leagă de ele! Poate, că în scoarţa ceea, în ape albăstrii, e resfrângerea unei duioase priviri... Poate că pe floricelele cele albe a căzut cândva o lacrimă de dor...

Le-a ţesut cu mâna ei, la şezători,în serile lungi de toamnă, la un loc cu celelalte fete, în picuratul unui dulce basm... ori la lumina slabă a unui opaiţ, stând singură-singurică, până noaptea târziu, visând de dragoste, de noroc şi răcorindu-şi sufletul într'un suspin, pe când la geamuri şuera vântul... Poate că a lucrat la ele pe malul gârlei, în mirosul de flori de primăvară, în şopot de apă şi freamăt de vânt... Şi când te gândeşti, că, poate mâini-poimâni, vine perceptorul să le vândă, pentru un rest de bir!...

. . . .

Pe poliță, un vraf de buruiene, bune de leacuri și culese la zile mari... Sulcină și flori de romaniță. Și toate sunt uscate. Se vede că le-a strâns de mult.

Caut să mi-o închipui și parcă o văd, umblând singură pe câmp, sprintenă și mlădioasă, cu obrajii tineri și rumeniți de vântul primăverii, cu ochii ca două viorele și ațintiți pe florile albastre, ca și cum și-ar citi norocul pe ele... O frumusețe, în care e ceva din farmecul florilor de câmp.

Blajină și dulce la vorbă, naivă ca un copil... Sinceră, ca toate fetele dela țară, care n'au nevoie nici să-și ascundă gândul, nici să cerșească mila unui suflet, care nu știu să se înjosească.

Harnice și muncitoare... Brațele li-s singura avere, iar în căsnicia lor e o tovărășie de dragoste și muncă...

REVEDERE

Toamna e pe sfârşite. O lumină gălbuie, o pânză uşoară de ceaţă învăluie satul, şi-i linişte'n văzduh...

În colţul acesta am trăit un şir de ani, cei mai frumoşi şi mai trişti. Aici, într'o vreme, pe când cocoarele treceau plângând pe deasupra satului, cu drag le ieşeam înainte şi le petreceam cu ochii până departe, în golul albastru... Iar când nori cenuşii şi grei se lăsau tot mai pe aproape de pământ, îmi duram pe malul pârâului din fundul grădinii, o colibă cu pereţi de stuf şi aşterneam fân pe jos. Vântul bătea în trestii... În fân îmi era cald şi bine, iar în auz îmi picurau poveşti... Îmi perinda parcă pe dinaintea ochilor o întreagă oaste de *Feţi Frumoşi*, în veci pe drum şi veşnic în luptă şi niciodată biruiţi... Ii vedeam parcă, pornind călări pe cai năzdrăvani, hrăniţi cu jăratec şi vărsând foc pe nări... Călăreau prin pustia albastră şi tăcută drumeţii pribegi, eroi în veci alergând după fericirea ce le licărea în drum, departe şi tot mai departe, peste ţări şi mări... Aruncau din goană o perie şi parcă vedeam, cum într'o clipă creştea în urma lor un codru fără capăt, cu copacii deşi, că nu putea străbate un vârf de ac... Dintr'un ştergar se făcea parcă o apă întinsă, fără ţărm şi fără fund... Dintr'o piatră, un zid uriaş, înalt până la cer... Apoi coborau

încet în alte lumi, cu mândre primăveri, cu pasări măiestre şi cu păduri de argint, ce pururea cântau la vânt...

. . . .

Sunt ani de atunci şi multe s'au schimbat...

Poveştile s'au stins demult!... Acum trec serile de toamnă una câte una, şi'n jurul vetrei basme nu se mai spun. Toate s'au stins ca un amurg blajin şi trist. Doar vântul şuieră prin horn... un suspin... un plâns — şi-atâta tot. Nici hore nu se mai fac, nici cântece nu mai răsună: tăcut e satul întreg, de parcă de mult viaţa l-a părăsit...

Sărăcia şi lipsa au tot sporit... Le-au scurs sătenilor vlaga şi farmecul vorbei... De se întâlnesc între ei, parcă li-i silă să-şi grăiască. Îşi urează în treacăt „noroc bun" şi norocul nu mai vine... Ori îşi cer împrumut un căuş de făină, un capăt de lumânare. Îi vezi uneori umblând pe drum cu capul gol, cu pletele 'n vânt şi cu ochii 'n lacrimi, cătând din casă 'n casă o scândură pentru un sicriu, ori cerând câţiva gologani, „că le-a murit fecioru şi n'au cu ce să-l îngroape"...

. . . .

S'au irosit de mult colibele de trestii, laolaltă cu anii tineri, cu basmele uitate. Trec şi acuma cocoarele pe deasupra satului cu livezi în jurul căsuţelor, cu streşini de paie, împrăştiete, albe şi vesele, când le priveşti de departe... dar nu mai au farmec. Mizeria şi necurmatele dureri pe toate le-au năruit...

Iar noaptea, pustiul tăcut şi albit de lună se lasă ca un giulgiu imens peste satul cufundat în somn adânc. Se pare un uriaş sicriu, la căpătâiul căruia plânge încet, în tremurul tăcerii, melancolia poveştilor de odinioară...

SCRISORI *)

Iubite prietene,

. . . .

Într'o zi frumoasă de primăvară, pe când pomii prind să înflorească, se răspândise în Botoşani vestea că poetul Eminescu s'a întors de la mânăstirea Neamţului şi că e pe deplin sănătos.

Fiecare se grăbea să-l vadă. L-am văzut şi eu pentru întâia oară într'un colţ de stradă, strângând cu multă căldură mâna lui Scipione Bădescu.

Era voinic şi vioi. Fără barbă, fără mustăţi, părea foarte tânăr şi parcă nu-mi venea a crede că acesta e omul, că acesta e poetul care a suferit atâta...

Răspundea zâmbind şi fuma cu multă poftă un capăt de ţigară.

Purta îmbrăcăminte de om nevoiaş. Straie groase de şieac — deşi era cald — în cap o pălărie 'naltă, neagră şi veche.

---

*) O serie de scrisori şi de fragmente de scrisori, cari lămuresc mai în amănunt trăsăturile personalităţii poetului. In părţile punctate s'a lăsat afară textul.

Poetul râdea!... Era sănătos, vesel, mulţumit. Câteodată se plimba pe stradă, întovărăşit de biata lui soră care-l iubea atât de mult!... Dânsa era bolnavă de picioare şi mergea foarte anevoie, sprijinindu-se de el...

Din când în când se opreau în faţa vreunei prăvălii şi rugau să li se aducă un scaun. Poposeau...

Dânsa era ca şi el înaltă, cu faţa searbădă, bolnăvicioasă. Ochii ei de o adâncă suferinţă cătau trist, dar dulce ; era dulce şi privirea şi zâmbetul ei...

Uneori îl stăpânea o adâncă melancolie. Călca încet şi rar... cu capul mereu lăsat în jos.

Ii plăcea să rătăcească prin locuri părăsite, să nu-l însoţească nimeni. Se furişa în singurătatea aleelor din grădina Vârnav.*) Se oprea în loc şi asculta cântecul păsărilor... apoi se pleca de culegea cărăbuşi, îi punea pe palmă şi stătea cu mâna întinsă, până ce ei îşi luau sborul, în vreme ce deasupra lui tremurau liniştit florile albe, pe care el atâta de mult le iubise şi cădeau molcom peste dânsul, cădeau lacrimile primăverii...

Intr'o zi ploioasă de toamnă, poetul, îmbrăcat într'un palton terfelit şi cu aceeaşi pălărie în cap, cu care venise dela mânăstirea Neamţului, se învârtea de jurîmprejurul *casei de economie.* Era foarte neliniştit. Trebuia să intre înăuntru pentru a primi, pare-mi-se, oarecare sumă de bani...

A stat mult în ploaie. De câteva ori a dat să intre... De câteva ori s'a întors dela uşă...

Nu mult după aceea auzii că poetul a plecat la Bucureşti, de unde nu s'a mai întors...

. . . .

Câteva luni dela moartea poetului, într'o dimineaţă, pe strada Teatrului din Botoşani, se scoteau în vânzare câteva lucruri :

*) Grădina publică din Botoşani.

o canapea, vreo două sofe şi niscaiva cărţi. Era mobilierul lui Eminescu. Nefericita lui soră murise şi ea, şi acuma aceste câteva lucruri, toate vechi, toate hârbuite, grăiau lumii de sărăcia, de mizeria, în care au trăit cei care le-au avut...

Şi canapeaua şi sofele erau de culoare roşie:

Noaptea potolit şi vânăt arde focul în cămin.
Dintr'un colţ pe-o sofă roşă, *eu în faţa lui privesc,*
Pân' ce mintea îmi adcarme, pân'ce genele-mi clipesc...
Lumânarea-i stinsă 'n casă, somnu-i cald, molatec, lin.

. . . .

*
* *

6 Noembrie, 92

Dragă Mitică,

. . . .

Făcusem cunoştinţa lui în clasa doua. Amândoi făuream versuri. Eu de dragoste: mă'nebunise o tânără Marie, cu ochi verzi, dulci şi totdeauna umezi... El făcea la început poezii cu totul feciorelnice: era meşter în pasteluri... Dar în curând căzu şi dânsul în ispită... De prisos să mai adaog că adoratele noastre erau mai în vârstă decât noi.

Mi-aduc aminte, că adeseori, sărbătoarea, în fundul mândrei grădini a gazdei mele, jos, pe iarba verde, priveam în tihnă măiastra frumuseţe a firii, iar în inimile noastre tinere pornea un farmec nelămurit, eteric şi misterios...

Acolo ne citeam producţiile cele proaspete şi ne bucuram de ele... Atunci se urzea dulcea noastră frăţie...

La şcoală stăteam în aceeaşi bancă, alături... Şi deobicei nu prea eram atenţi la explicaţii. Ne vedeam de alte nevoi. Bunăoară, făceam epigrame, ori mai ales citeam la alte obiecte; acasă n'aveam vreme pentru astfel de nimicuri... „Contemporanul", poeziile lui Eminescu, acel care a scris:

Să plutim cuprinşi de farmec
Sub lumina blândei lune,
Vântu'n trestii lin foşnească,
Unduioasa apă sune!...

erau mai presus de toate... Iar uneori, prostiile unor profesori, spuse cu toată pretenţia, ce o încuviinţează o catedră de liceu, ne trezea din somnul monotonelor ore de clasă... Ce lesne pricep elevii, cât poate un profesor!...

Restul zilei eram aproape nedespărţit de R. Acasă, pe câmp, pretutindeni împreună şi totdeauna prietenoşi... Bucuria ori tristeţea unuia dintre noi, ne mişca deopotrivă.

Iar în amurgul tăcutelor seri de toamnă, când auzeam portiţa scârţâind, ştiam că-i el şi bucuros îi ieşeam înainte. Iar dânsul intra zâmbind. Şi apoi vorbă până într'un târziu.

O zi dacă nu-l vedeam, nu mai aveam tihnă. Iar când ne înturnam din vacanţă, ne îmbrăţişam cu lacrimile în ochi...

Fericite vremuri!...

Mie îmi era drag să-i netezesc păru-i pururea răzvrătit, să-l îmblânzesc — era câteodată sălbatic — şi să-i sărut ochii. Lui însă îi era silă... Asta-l înfuria... Dealtfel tot aşa de sălbatic deveneam şi eu, când mama încerca să mă alinte...

Odată ne-am certat; nu-mi aduc bine aminte. Pare-mi-se, că mi-a dat un pumn, dar un pumn zdravăn. Şi asta m'a mâhnit... Mă mâniasem şi-mi părea rău. După câteva săptămâni ne-am împăcat cu o sărutare....

Uneori ne stăpânea un pesimism uşor şi dulce, o dulce şi blajină tristeţă, ce-o naşte vârsta fragedei tinereţi.

Pe atunci, în singurătatea albă a unei nopţi cu lună, un cântec de greier era deajuns, ca să ni se umple sufletul de dor ori să ni-l împace. Era deajuns o molcomă tremurare de vânt prin iarbă, ori un freamăt de frunză îngălbenită şi ochii ni se umpleau de lacrimi... Iar o notă bună la matematică ne îndulcea amarul vieţii.

Ah, Curteştiule *), câtă blândeţă a rămas pe văile tale!...

In nopţile friguroase de iarnă stam tolăniţi pe paturile moi, la R, în odaie. Fumam...

Lumânarea resfrângea o lumină gălbuie şi somnoroasă.

In sobă ardea focul, iar noi, de regulă, ajungeam pe departe cu învăţătura... In leneşa căldură din casă ne îndemnam să urmăm musai: *dreptul, literile, filozofia* şi *ştiinţele naturale*, dacă se poate... Iar ceasurile treceau pe nesimţite...

A doua zi veneam la şcoală somnoroşi şi cu lecţiile neînvăţate. Iar viitorul, viitorul ne surâdea...

Impreună cu R. făuream poezii şi visuri. Amândoi ne'ncredeam în viitor, în viitorul ce ni-l cântă tinereţea: viitor limpede... senin... şi ne ţinteam cu drag ochii spre steagul roşu... iar în sufletul nostru licăreau dulce zorile trandafirii ale unei lumi fericite...

. . . .

De atunci îmi pare mult... E mult de când nu mai stăm în aceeaşi bancă alături... De mult n'am mai privit în ochii lui negri şi frumoşi...

---

*) localitate lângă Botoşani.

Iar câteodată, în amurgul mutelor seri de toamnă din plângerea singurătății grele, se desface tristețea farmecului stins şi, pe când afară vremuieşte, îmi vine limpede în auz scârțâitul vechei portițe şi parcă-l văd intrând zâmbind...

Te îmbrățişez

Pincio

* * *

Fierbinți, 1891

Ori de câte ori vă scriu şi nu primesc răspunsul vostru la timp, aşa mă frământ, că parcă-mi tot lipseşte ceva şi tihnă nu mai am...

Indată însă ce curmați tăcerea, parcă mi se ia o piatră de pe inimă şi mă cuprinde melancolia. Uneori am făurit versuri sub impresia scrisorilor voastre... Odată mă pun să-i răspund lui R. şi am scris, am scris, până ce dela o vreme m'am trezit că am schimbat proza pe vers... In astfel de împrejurare am făcut poezia *Amorțire...*

Nu-i vorbă, câteodată chiar şi scrisorile voastre, cum mă găsesc, aşa mă lasă...Unde sunt multe răni, nu le poți vindeca pe toate cu acelaş leac.Tămăduieşti una, dar simți că alte zece te dor. Şi aşa merge treaba, până te acoperă pământul, iar cei ce te-au iubit (dacă te-au iubit) te uită... Te uită, căci pe morți nimeni nu-i iubeşte...

Dar... s'o lăsăm încurcată...

Eu în curând am să mă plimb pe malul Dâmboviței. In curând am să fac cunoștință cu poeții și nepoeții de pe gârla aceea. Ce zici?... Am să cânt:

Dâmboviță, apă dulce,
Cine bea, nu se mai duce...

ori:

Rabdă inimă și taci

și cine știe când mă voi întoarce la Iași, cine știe când ne vom revedea!...

De când a început să cadă frunza, nu mă mai rabdă inima să stau în casă și mă tot duc printre răchitele îngălbenite:

Și-atât de trist încovoiate...

(O. Carp)

Pretutindeni e o liniște, plină de melancolie, ca și cum ar fi scoasă din sufletul meu...

Acuma dragu-mi-i să ies în calea soarelui și 'n lipsa voastră să mă încălzească el, cu razele lui prietenoase, ca o scumpă amintire... Dragu-mi-i să mă las în voia unui cântec de toamnă, să mă pierd în ciripitul trist, în freamătul jalnic de aripe, ale unei păsărele de iarnă...

Acuma simt nevoia să fiu tot mai aproape de cei la cari țin, căci acuma mă simt mai fără noroc și mai stingher decât oricând...

Pe scurt, acuma-i chita poeților și poetaștrilor, cu sau fără brevet... Așa că pe ziua de azi mă simt destul de bine și destul de vesel...

Şi cum dracu să nu fii, când toamna-i bogată, hambarele pline, chimirul căptuşit cu aur sadé, iar omul cu zâmbetul pe buze...

Şi apoi suntem în carnaval. Halal de cine stie să petreacă!... *Eviva baluri*... strigă cavalerii.

Slavă ţie, Doamne, şi mărire îţi aducem, că ai făcut nopţile iernii lungi, întru îndestularea cuconiţelor, pline de focul vieţii!...

Iar tu, om sărac şi chinuit, suflă în pumni şi te încălzeşte, că mare este puterea lui Dumnezeu...

Pincio

*
* *

Bujor, 91

. . . .

Duminică am fost într'un sat de pe malul Prutului, depărtare de vreo 35 de km. de Bujor, şi'n drumul meu n'am întâlnit decât sărăcie şi locuri de pustie jale...

Intrând într'o primărie (eram cu subprefectul) şi întrebând pe săteni, dece nu mai dau pe la biserică, ei ne-au răspuns: „Fiindcă sărbătoarea alergăm după mămăligă".

Trecem pe la o crâşmă mai departe. Aici oameni mulţi...

— Unde-s lăutarii! Dece nu jucaţi?

— Dacă nu plouă ! fac ţăranii, ridicând ochii spre cer.

La primăria din Vlădeşti nişte paznici aduceau pe un om legat cot la cot. Subprefectul îl cunoştea: era un biet nebun paşnic. Când l-au deslegat, abia-abia şi-a putut aduce mâinile la loc.

— Măi, Nicule, tot mai furi tu?

— Tot mai furăm, domnule subprefect.

— Dar nu te mai laşi tu de furat?

— Nu mă las, doamne fereşte! Eu muncesc la boeri şi ei nu vor să-mi plătească...

— Dar la gros mergi tu?

— Cum nu?... Merg... Dece nu mă trimeţi la gros?

— Şi tot ai tu de gând să-mi furi caii?

— Nu ţi-i mai fur, domnule subprefect, că mi-ai dat pâine şi rachiu...

— Dar parcă spuneai tu, că îs buni de furat caii mei?

— Buni, dar şi ăsta care l-am furat azi de pe costişe, îi bun cal... Da' m'au văzut oamenii, când l-am luat.

— Şi te-au lăsat să-l furi?

— Lăsat...

— Şi ce era să faci tu cu dânsul?

— Eram să-i dau drumu'.

— Măi Nicule, apoi să nu mai furi cai! Vezi că n'ai noroc!

— Apoi n'oi mai fura, că văd eu că n'am noroc la cai... Am să fur de-acuma boi...

29 Septembrie, 1892

. . . .

Trăiesc ca burlacii, singur... N'am unde mă duce, n'am cu cine schimba o vorbă şi n'am nicio carte de citit...

Doar poezia toamnei îmi fură sufletul şi, ca să scap de urâtul pocit şi hursuz, mă pun să făuresc versuri...

Imi zugrăvesc impresiile de toamnă, măi frate ,fac poezii... şi mă simt mai cu noroc...

Pe malul Dunării luna răsare de cu vreme şi-i frumos.

Acolo stau până târziu.

Incetul cu încetul zgomotul se linişteşte şi ochii alunecă în tihnă pe întinsul albicios al apei, în care tremură liniştit lumina de pe vapoarele tăcute şi prinse pe pânza argintie. Se pare un oraş adormit, peste care, tot mai dulce, se desface singurătatea albă şi mută a nopţii de toamnă, redând sufletului meu stâns seninătatea lui de-odinioară.

Brăila, 30 Decembrie 93

. . . .

Eram la Piua-Petrei şi mă găseam în mare conflict telegrafopoştal. Imi cerusem mutarea, fiind bolnav, iar cei din direcţie mă pofteau să-mi dau demisia. Acu sunt în concediu şi peste câteva zile o să plec la Bucureşti, să-mi caut rămăşiţele-mi reumatismale.
Dealtminteri sunt extrem de plictisit :

. . . . Mi-i sete
Şi sufletul mi-i mort, o Lethe
Aruncă-ţi valurile 'ncoace...

Mă gândesc cu milă la dimineţele din Roma şi un albastru viu îmi mângâie amintirea. Mă văd lângă tine. Stăm pe o bancă în Pincio... La picioarele noastre un colb vioriu de flori, iar tu îmi povesteşti de acasă... Trece Margherita zâmbindu-ne, iar noi cu ochii îi cerem socoteală de zâmbetu-i îndrăzneţ. Biata Margherită!... Dar Veneţia?... De pe peronul gării în gondolă, zgomotul lopeţilor în întunericul tăcut, şi întâia legănare pe apă!

Gondolierul guraliv ne înşiră palatele pe lângă care trecem... La geamuri nicio lumină... Se pare o lume părăsită şi numai noi tresărim în fâşâitul voluptos şi lin al apei.

Inchid ochii şi las gândul să mă poarte...

Ce de femei frumoase în calea noastră şi ce de cântece pe stradă, dimineaţa în mirosul florilor de trandafir!...

Ţii minte tu?... Cum răsuna de vesel eterna serenadă din Boccacio!... Când li se ura meseriaşilor cu lucrul şi-o porneau cântând pe sub fereşti a dor de petrecut, cântam şi noi... Şi ce viu îmi stă în gând statua lui Moise, învăluită în tăcerea evlavioasă a vechei biserici, cum scânteia eternitatea în jilava răceală a acelei marmore!... Ţi-aduci aminte ce bine ne-am simţit în ziua aceea?... Şi seara, când am ascultat orga, visam cu lacrimile 'n ochi...

Şi telegramele noastre desperate, şi „Il monte de pietà" şi câte bucurii şi dureri, gustate sub un cer atât de mângâios şi totdeauna dorit... „Că trece aceasta ca fumul de pe pământ"...

. . . .

Pincio

Bot. Sept. 22... — ?

Dragă B.

Tu ai fost cel dintâi care mi-ai scris şi rândurile tale mult mi-au bucurat singurătatea mea. In schimb, eu am fost tare leneş, leneş ca totdeauna şi poate ca în toate... Ce vrei?... Fire plină de slăbiciune şi alta nimic. Mă mângâi însă, că poate ţie nu ţi-o fi părut timpul aşa de lung, ca mie bunăoară, dela

cartea ta poştală şi până acuma; căci îmi închipuesc, că tu fiind în Iaşi n'ai prilejul ca să fii îndeobşte cu *tine însuţi*, ca prin mijlocul ista, să fii mai mult al trecutului decât al searbădului prezent.

Pe când eu din contră... Din nenorocire, firea mea şi chiar împrejurările, mă dau cu sila singurătăţii. Şi uneori tare mi-e dor să mă pot smulge din această singurătate moartă, în care nu găsesc de multe ori decât liniştea searbădă a unui trai pustiu; căci în trecut cu anevoie mi se duce gândul şi chiar mă simt aşa de rece în faţa lui, rece poate ca însăşi lumea lui. Nu-i vorbă, e dulce acel trecut şi plin de mângâiere, când ai şti, că el te-a strâns în braţele lui calde şi că te-a înduioşat atâta... dar de vreme ce însuşi el fu rece, cum vrei să te încălzeşti la sânul său?...

Din aceste spuse poţi vedea cât e de departe singurătatea mea, de singurătatea cea dulce şi plină de visuri, în care se pierde un suflet înduioşat.Sunt singur şi parcă toate gândurile le simt moarte şi risipite peste inima mea moartă, căreia prezentul, cu mine împreună, cu vremea mohorâtă şi neguroasă, prezentul cu pustiile lui bătăi de vânt îi cântă tristul prohod...

Doar într'un colţ al sufletului, într'o slabă amintire, licăreşte un dor de prieteni, de zilele în care mă uitam... şi atunci mă înghite melancolia. De mi-ar scrie cineva măcar, de-ar fi vreunul lângă mine, să-mi spuie o vorbă caldă, poate m'aşi schimba, m'aşi înduioşa oleacă, aşi rămânea mulţumit...

. . . .

Unul câte unul ne-am strecurat din Mihăileni, până ce ne-am dus cu toţii.Ne-am strecurat unul câte unul, întocmai precum într'un zori de ziuă te-ai scula înfiorat că ţi-ai întrerupt somnul, şi în tăcere, ca să nu-ţi trezeşti prietenul, ce dormea ală-

turea de tine, te-ai strecura, pentru a pleca departe, lăsându-ţi prietenul să doarmă, să viseze, să uite...

Aşa ne-am împrăştiat noi... Ţiu aşa de bine minte, deşi eram cu chef, că bătea vântul dinspre Mihăileni şi mie mi se părea că era pus anume de cineva, pentru ca să ne mâie mai repede... Dă... în împrejurările celea, destul de critice, şi când beam ceaiul şi ştiam că în faţa mea şedea D-na F., şi când şedeam pe capra trăsurii, eram de scuzat...

La multe mă gândeam atunci... Mă gândeam şi eu, ca omul cel înduioşat... Acuma îmi vine în minte o poveste foarte potrivită pentru noi în „momentele supreme"... Ascult-o...

Într'o vreme un ciocârlan — de unde şi până unde — dădu peste o băltiţă cu apă limpede şi rece. Şi cum apa nu era adâncă, văzu ciocârlanul nostru că n'ar greşi, dacă ar face şi el o baie, ba încă cugeta el în mintea lui de ciocârlan, că i-ar prinde bine o scăldătoare pe un năduf aşa de mare, cum era în ziua ceea... Şi, nici una nici două, sare în apă şi unde începe a se spăla şi a-şi giugiuli aripele cu ciocul răcorindu-se mult şi bine, (bunăoară, cum ne răcoream şi noi în Siretul cel cu apa limpede şi caldă, în zilele de vară). Aşa şi ciocârlanul se scăldă şi el odată ca oamenii în apă, ba încă se omora de râs şi-şi bătea joc de ceilalţi ciocârlani ce-şi făceau feredeul în colbul de pe marginea drumului şi 'n apropiere de băltiţă...

De la o vreme îi veni cucuietului nostru foame şi începu să scormonească prin băltiţă şi, cum nu era adânc, găsi prin mâl un firişor de orz. Plin de bucurie, numaidecât ieşi cu orzul în cioc la mal şi aici se puse pe ospătat boiereşte şi mâncă el cu poftă, mă rog, cum mâncam noi la Siret, după ce ne scăldam la moară... După masă voi moţatul să se plimbe prin iarba cea verde şi cu miros adormitor... dar nu făcu doi-trei paşi şi, — parcă nu ştiu cum — i se muiară piciorușele... Ce era? Ciocârlanul se chefăluise deabinele şi acum îl prinsese dorul de

plimbare... cu toate că el spunea în ciripitul lui, că nici nu se gândise la vin în timpul mesei, ca unul ce nu era deprins cu băutura, nu încă să-l bea. Ce se întâmplase însă? Un biet om mergea la târg şi, cum era cald straşnic în ziua aceea, de-l dovedise şi pe bietul ciocârlan arşiţa soarelui, după cum am văzut şi, fiindcă prin împrejurimi nu era nicio fântână, omul găsi balta ori mai bine feredeul chefăluitului nostru şi, cum avea la el un şip deşert, în care drumeţul nostru era să ia rachiu... căci poate că avea vreo cumetrie acasă... ori ca să aibă omul la casa lui ceva holercă, mai cu seamă că venea Sf. Maria şi pe nevastă-sa o chema Marghioala, aşa-i zicea el... mai la urmă treaba lui, — eu ştiu atâta, că el băgă şipul în baltă cu un ceas înainte de baia ciocârlanului şi clătinându-l trase şi un gât, două de apă, ca să-i ajungă până la *Trei chiftele*, unde avea să poposească.

Când românul clăti şipul ieşi din şip firul de orz, care-l înfierbântă aşa de tare pe ciocârlan. Cum intrase însă grăuntele în şip, nu pot şti nici eu. Numai că era făcut să tragă un păcat ciocârlanul şi alta nimic... Doamne! să fi văzut cât de dârz mergea pasărea noastră prin mijlocul drumului, îţi era mai mare dragul s'o priveşti... şi cum punea ea ţara la cale!... Veneau ciocârlani în jurul lui din toate părţile ş - ascultau şi se minunau de îndrăzneala şi de farmecul ciripitului lui. Până şi ciocârliile, care dealtfel ştii, cât de frumos şi dulce li-i graiul, când pierdute 'n gol albastru umplu bolta şi inima duioasă cu farmecul cântării lor, acuma şi ele se simţeau întrecute şi dornice ascultau cântecul, când mai sonor, când mai dulce, mai pierdut al duioasei păsăruice... Şi dece cânta, dece se înflăcăra mai mult şi ar fi vrut ca toată viaţa să rămâie, aşa ca după baie, ori mai bine ca după masă. Abia acum înţelese el dece oamenii de la ţară se înturnau de la târg, pe atât de veseli şi chefoşi, pe cât de trişti şi mâhniţi porneau de-

acasă. Şi când îşi aduse aminte, după cum adesea auzise că omul beat se desbată iarăşi, îl prinse o părere de rău aşa de mare, o silă de viaţă, încât cu toată mintea lui de ciocârlan făcu două versuri şi începu să le spună în gura mare, de răsuna cât colo văile, iar ecoul repeta:

Unde-i mâţa să mă vadă,
Să-i dau coada să mi-o roadă.

Şi se vede că strigase el tare, că numai ce se trezi:

— Ei... parcă mă chemai pe mine şi parcă era vorba de coadă?...

— Ei... mâţă dragă, adevărat, eram şi eu necăjit adineaori, dar acuma mi-o trecut... Adevărat că-mi era dor să te văd, dar acuma mi-o trecut... Dă... iartă şi d-ta, nu mai ţine seamă, *că omul grăieşte la beţie*. . . . .

. . . .

Te îmbrăţişez

Iancu

*
* *

Brăila, 23 Iulie 1893

Dacă e vorba de firme, atunci s'avem iertare... Prin vorba *înger*, eu înţeleg întruparea bunătăţii... Şi dece oare nu ţi-ai închipui şi tu, măcar pentru o clipă, că copiii ţăranului se bucură şi dânşii de această calitate? Copiii ţăranului adică dece n'ar fi şi ei îngeri? Ingeri cu aripile tăiate, pentrucă n'au putinţa de a se înălţa... Ei trăiesc şi mor în ţărnă... Sunt co-

pilaşi cu plete, şi-ţi mărturisesc fără sfială, că am văzut şi eu de-ăştia, cari plâng în ţărnă, care nu pot să mâie, să meargă în pas cu boii dela plug... Tu dece vrei să-i tunzi?... Păcat... Sunt atât de frumoase şi de galbene pletele lor!...

. . . .

Aşi trimete şi eu ceva pentru Almanach, dacă ar fi redactat de Gh., ori M., Mi., sau Toni; Fil. oricât de *filotim* ar fi, mai întâi îi avocat şi avocaţii ca şi tejghetarii sunt foarte scrupuloşi... Te pomeneşti că ridică un incident tocmai când îi mai frumos şi atunci aşa-i că s'a dus naibei şi poezie şi gloria mea?...

Sărutări

Iancu

*
* *

Bucureşti, 14 Noembrie, 1894

Iubite St.

Iţi scriu chiar din redacţie şi, cum vezi, încă pe hârtie tot de redacţie *), ceeace dovedeşte că's straşnic redactor, ba încă unul din cei mai harnici... Numai F. nu ştiu ce are cu mine?... Mereu îmi tot cântă, ba că-i asta, ba că-i ceea, ba că-i aduc versurile tocmai la sfârşitul săptămânii...

---

*) La „Lumea Nouă"...

Iţi mulţumesc pentru guriţa ce mi-ai trimis-o prin neobositul nostru secretar de redacţie. Avem un secretar ideal!... Toată ziua stă la masa de lucru şi secretează şi se ceartă şi se bate cu toţii, pentru toată nimica... Dar mai ales cu mine nu ştiu ce are:

— Ia seama, măi, că mâine te duci la Senat...

— Am înţeles...

— Vezi să fii la înălţimea cuvenită...

— Sigur...

Şi pe tema asta mereu mă execută... Noroc că eu sunt mai filosof în răspunsuri, primesc ordinele cu o nepăsare dulce... à la Pincio... Şi pentru că a venit vorba de simpaticul nostru Pincio, dă-mi voie să-ţi comunic şi dela dânsul ceva...

Bietul Pincio e foarte neliniştit... Ca mâine soseşte ziua când trebue să prezinte manuscrisul, schiţa pentru numărul literar...

Nu mai puţin şi blajinul nostru poet de talent I. Păun acuma e foarte posomorât... Toată ziua stă dus şi nicio poezie... nimic... Cum vezi, situaţia noastră nu-i tocmai poetică, ba chiar nu-i deloc.

Prin urmare sunt rugat ca Ionel, care totdeauna a dat dovezi de o neobosită activitate, să fie bun şi să trimeată niscai versuri....

Şi, dacă cumva sfârşeşti mai degrabă cu dicţionarul acela, să nu uiţi şi să-mi scrii şi mie două vorbe, barem...

Sărutări

Păun

Dragă prietene,

Văzând că nu-mi mai scrii, am prubuluit că trebuie să fii dus hăt tocmai... în America şi că corăbiile, ce-or fi plecat de acolo, de atunci şi până acuma s'au tot înecat cu scrisorile tale cu tot... De unde naiba să ştiu eu că tu eşti tocmai în „Capitală", purtându-ţi sufletul şi lutul tocmai pe la pustiile cele de societăţi, cu care ţi-ai umplut capul şi scrisoarea, ba încă m'ai năucit şi pe mine cu căruţaşii şi curelarii tăi, aşa că acuma mi-am pierdut *moralul*, începând a da cu socialismul în oameni — fără un pic de mustrare — uitând că sunt sub privirile excelenţei sale ministrul de interne...

Dar mântuitorului nostru polcovnic, ce mai *logosuri* i-am ţinut pe când era la noi!... Şi toate aceste *logosuri* aveau nespusul farmec de a aduce somnul, mulţumită oratorului...

Ştii că R., autorul a două frumoase şi lungi poezii sociale, pe care ţi le voi citi în Septembrie, data venirii mele în Capitală, susnumitul R. a scăpat de bacalaureat în vara asta şi acum făureşte poezii în liniştea şi farmecul munţilor din jurul Fălticenilor?....

Dar tu cum stai cu şcoala?... Eu învăţ a muri de o vreme încoace... Din când în când mă duc pe la stânele din jurul Bujorului. Hei... să vezi ce deştepţi mai sunt ciobanii!... Şi ce drag mi-i să stau cu ei de vorbă!... Iar când pui alături un mocan de aceştia cu un sătean, te îngrozeşti...

Cel dintâi, desvoltat atât fiziceşte cât şi intelectualiceşte, iar cel din urmă, stors, schilodit, tâmpit, cu un cuvânt nenorocit, peste măsură de nenorocit... Şi sunt sigur că, dacă nu se vor lua grabnice măsuri pentru îmbunătăţirea sorţii ţăranilor noştri, atunci ţara noastră curând-curând, se va schimba înrr'un spital unde vor zăcea câteva milioane de bolnavi ale cătora boli fi-vor fără leac...

Ce calicie, ce mizerie încotro îmi întorc ochii!... Şi îmi pun întrebarea, cum pot să mai rabde?... Şi rabdă ţăranul nostru, rabdă, pentru că acuma nu-şi mai dă seama de nenorocirea lui... Ţăranul nostru îşi dă duhul...

. . . .

Te sărut

Iancu

Brăila, 17 Iulie, 1893.

Iubite Alexandre,

La ordinea zilei e o chestie foarte gravă. Eu o să plec mâine-poimâine şi aşi vrea până una alta să fac câteva băi la Lacul Sărat; pricina o ştii: veşnicul reumatism, pe care-l simt încă, cât se poate de hursuz. Apoi Alexandrina, — fiind scrofuloasă, după cum iarăşi trebuie să ştii, că doar am stat într'o vreme în acelaşi sat—nu-i aşa?—are şi ea nevoie de băi. Ei atunci, ce-mi spui?... Pe lângă asta ne mai trebuie... dar mă opresc aici, căci altfel nu mai isprăvesc cu înşirarea nevoilor...

. . . .

. . . .

Ca răspuns la scrisoarea ta, relativ la social-democraţia noastră, te aprob şi, ţinând discursul, veşnicul tău discurs pe care-l tot amâi, — spune sus şi tare, că pe lângă tine mai sunt şi alţii care împărtăşesc aceste păreri... Dar ştii... când vei ajunge la vorba *şi alţii* să accentuiezi bine, să vadă ex-deputatul N., că are de furcă cu o sumă de tineri, care sunt capabili să scoată şi manifeste la nevoie şi să facă, ce mai vorbă, zi... ispravă mare şi lasă-l în pace...

Negreşit că îmbunătăţirea imediată a sorţii muncitorilor e cel mai mare bine ce li s'ar putea face şi cu folos socialismului...

Cu telegraful încă nu ştiu cum stau... Numirile încă nu s'au făcut... Eu, probabil, că am reuşit. Am media 7 şi vreo jumătate.

. . . .

. . . .

Te îmbrăţişez

Iancu

*
* *

. . . .

. . . .

Am intrat în telegraf şi atmosfera asta mă îneacă... Cel puţin deocamdată mediul acesta mă desgustă... In telegraf e ca şi la cazarmă... Şi prieteni şi poezie, toate au pierit... Nu văd înaintea ochilor decât mutre cu pretenţii, cari te vor supus... Şii

drept să-ţi spun, între ei mă simt ca un idiot. Nădăjduiesc însă că — cu vremea o să-mi treacă şi năduşelile acestea — m'oi deprinde poate şi cu mizeriile telegrafiei...

Te rog să-mi scrii unde e M. Aşi vrea să-l rog să stăruie dânsul, ca să fiu permutat la Roman.

Aici fac câte şapte ore de serviciu, plus câte două nopţi mari pe lună, slujbă insuportabilă pentru hodorogita mea constituţie...

. . . .

*

* *

...Trebuia sau să mă lipsesc de o bucată de pâine, a cărei primă îmbucătură a fost cu mult mai amară decât mă aşteptam, sau să plec să-mi fac osânda... Şi am plecat... Că-mi era haina ruptă pe la coate şi că nu aveam un ban de cheltuială, îmi era jale şi nu prea; dar nedreptatea ce mi s'a făcut, mi-a strâns inima de durere şi de desgust...

Aici, ca orice străin şi bine înţeles, fără niciun ban în buzunar, am început s'o duc din greu... foarte din greu... In scurt... am luat odaie cu chirie, în care mi-e ruşine să vă poftesc... E umedă, domnule director, şi nu-i în ea niciun scaun... Un pat vârtos şi atâta tot... Pentru mine însă e bun, trebuie să fie bun... Mă vaiet doar de niscai dureri reumatismale, cu cari am venit aicea... Dar astea au să-mi treacă...

Acum mă dor oasele, poate unde dorm, deocamdată fără foc în sobă, dar la *leafă* o să-mi cumpăr lemne şi o să-mi fie cald şi bine...

. . . .

. . . .

*

* *

(Fragment din demisia, pe care a trimis-o unui prieten din Bucureşti, spre a fi înaintată direcţiunii poştelor, lucru ce nu s'a făcut, crezându-se că e o supărare trecătoare a lui Păun).

*

1894, 112 Noembre, Bucureşti 12, str. Melodiei 12.

Iubite Mitică,

Am citit în „Adevărul Literar" schița ta : „Din partea răposatului" o schiță admirabilă şi-mi pare foarte rău că n'ai păstrat-o pentru numărul literar : „Lumea Nouă". Deasemenea şi poeziile ce le-ai publicat în timpii din urmă mi-au plăcut f. mult. Prin urmare ce rezultă de aici? Rezultă că tu pe viitor să ne trimiţi proză şi versuri pentru „Lumea Nouă". Şi desigur că numai scriind cu toţii la gazetă vom scoate la un capăt bun şi ne vom impune burgheziei de toate culorile.

Iancu

CUPRINSUL:

A. G. 1 c. 1450